

BHAGAVAD-GITA

NAPOMENA:

U Bhagavad-giti tj. Pjesmi Gospodnjoj, Krishna stoji kao sinonim za Jastvo ili, drugim riječima, Krishna je personifikacija naše istinske (nefizičke, božanske) prirode. Što god obožavate, i sâmi postajete takvi. Tako, diveći se nečijim vrlinama postajete vrlji, poštujući svece postajete sve više sveti, a predajući/posvećujući sve svoje i samog sebe božanskom, otkrivete svoju pravu/najintimniju prirodu, tj. tko ste i što ste. Stoga, aspirant se ne smije predati tijelu i umu nego supramentalnom Jastvu. Na vanjskom/fizičkom nivou Krishna predstavlja Gurua koji vodi spiritualnog aspiranta do sâmog Sebe.

I. POGLAVLJE

Dhritirashtra: „Susrevši se za borbu na polju Dharne, u zemlji Kuru, što su tamo radili Moji i Pandava narod, o Sanjaya?“

Sanjaya: „U istini, kada je kralj Duryodhana spazao vojsku Pandave u bojnom redu, priđe svome učitelju i govoraše mu ove riječi:

„Pogledaj, učitelju, veliki bojni red sinova Pandu, koje je povrstao Draupadin sin, tvoj mudri učenik! Tamo su čuveni junaci, silni strijelci, ravni Bimi i Arjuni u borbi: Yuyudhana, Virata, Drupada, vođe bojnih kola; Dhrishtaket, Chekitan, junački kralj od Kaši, Purujit, Kuntibhoj, vođa Śaibya, silan među ljudima; Yudhamanyu smjeli, hrabri Uttamauj, Subhadrin sin, sinovi Draupade: svi vođe bojnih kola. Ali čuj, o najviši među Bramanima, koji su se od naših istakli kao vođe moje vojske. Ja ću ti ih kazati po imenu, da bi ih znao. „Tu si ti sam, Bhishma, Karna i Kripa, pobjednik u borbi; Aswatthaman, Vikarna i Saumadattin sin i mnogi drugi junaci koji su žrtvovali svoje živote radi mene, rukujući raznim oružjem, svi podjednako vješti u borbi. Ova naša vojska koju predvodi Bhishma je nedovoljna; premoćna je ona vojska tamo koju predvodi Bhima. Stoga svi vi trebate biti na svome mjestu i da čuvate Bhishmu.“ Izazvavši u njemu radost, starješina vojske Kuru, stari Bhishma, zatrubi u bojni rog koji je odjeknuo kao lavovski urlik. Odmah za njim zaoriše se rogovi, bubnjevi, gongovi i trube i podiže se divlja huka. Zatim i s protivničke strane Madhava (Krishna) i Pandava (Arjuna), stojeći na velikim kolima upregnutim od dva bijelca, zatrubiše u svoje božanske rogove. Hrishikesha (Krishna) zatrubi u rog „Pañcajanya“, Dhanañjaya (Arjuna) zatrubi u Devedatu („Božji Dar“), Vrikodara, silan junak zatrubi u veliki svoj rog „Paundra“, Kuntin sin, kralj Yudhisthira zatrubi u bojni rog zvani „Anantavijaya“ („Vječita Pobjeda“), Nakula i Sahadeva zatrubiše isto tako u svoje rogove zvane Sughosa („Slatkozvuk“) i Manipushpaka („Alem-cvijetak“). Kralj od Kaši, nenadmašni strijelac i Sikhandi, vođa velikih kola, Dhrishtadyumna, Virata i nepobjedivi Satyaki, Draupada i njegovi sinovi zatrubiše u svoje bojne rogove, o Gospodaru zemlje! Uskoro odjeknu rog Subadrinog dugorukog sina. Divljačka huka, prolamajući nebo i zemlju, uzdrma srca Dhritarastrine vojske. Zatim vojvoda s majmunskom zastavom, sin Pandu, vidjevši Dhritarastrinu vojsku povrstanu u bojne redove, s oružjem opremljenu, uze svoj tobolac i reče ovu riječ Hrishikeši (Krishni), o Gospodaru zemlje.

Arjuna reče: „Namjesti moja bojna kola, o Nepobjedivi, između dvije vojske dok ja osmotrim one koji stoje povrstani, žudni borbe, s kojima moram da se borim u ovoj teškoj bitci; da vidim okupljene za borbu, spremne da zadovolje zlomišljenog sina Dhritarastrinog.“

Sanjaya reče: „Tako oslovljen Arjunom, o Bharata, Krishna, zaustavivši nenadmašna bojna kola između dvije vojske, ispred Bhishme, Drone i ostalih zemaljskih vladara, reče ovo: „O sine Prithin, pogledaj cio ovaj okupljeni narod Kuru.“ Prithin sin pogleda i vide kako stoje u objema vojskama pred njim očevi, djedovi, učitelji, ujaci, braća, sinovi, unuci i drugovi, tastovi i prijatelji. Vidjevši sve ove srodnike u neprijateljskom stavu, jednog protiv drugog, obuze ga veliko sažaljenje i u očajanju progovori: „Gledajući, o Krishna, svoje srodnike okupljene i željne borbe, noge me izdaju, lice mi vene, drhtavica obuzima cijelo moje tijelo, a kosa mi se u vis diže. Moj luk „Gandiva“ ispada mi iz ruku, koža mi se ježi, ne mogu se držati na

nogama i um mi se pomračuje. Loše predznake vidim, o Kešava (Krishna), i ne nalazim nikakve koristi u uništenju svojih srodnika. Ja ne želim pobjedu, o Krishna, ni kraljevstvo ni zadovoljstva; što će mi kraljevstvo, o Govinda, što će mi zadovoljstvo ili i sam život? Oni kojih radi sam želio kraljevstvo, zadovoljstva i radosti nalaze se u borbi, žrtvujući svoje živote i imanje učitelji, očevi, sinovi, djedovi, ujaci, tastovi, unuci, bratučed i srodnici. Ja neću njih ubijati makar i sâm poginuo, o Madhusudana; čak i radi vlasti nad trima svjetovima; mnogo manje radi zemaljskog kraljevstva. Kakvo zadovoljstvo možemo imati od ubijanja naroda Dhritarashtrinog, o Janardana? Grijeħ će u istini pasti na nas što ih naoružani ubijamo. Stoga ne smijemo ubijati narod Dhritarashtrin, naše srodnike, jer ako ubijamo naše vlastite rođake, kako možemo biti sretni, o Krishna? I ako oni, čiji je um pomračen požudom, ne uviđaju grijeħ od ubijanja svoga vlastitoga roda, niti vide grijeħ u izdajstvu svojih prijatelja, kako možemo mi izbjeći odgovornost, što vidimo jasno grijeħ od ubijanja našeg roda, o Janardana? S uništenjem porodice propadaju stari vječiti zakoni porodični, uništenjem Dharme bezakonje ovlada cijelim pokoljenjem. Kada se zacari bezakonje, žene iz porodice padaju u grijeħ; čim se žene pokvare, o Vrishni, nastaje miješanje kasta. Mješavina kasta vodi u pakao, kako ubojice porodice, tako i samu porodicu, jer njihovi preci se gube, lišeni žrtvoprinošenja¹. S grešnim uništenjem porodice dolazi mješavina kasta i vječiti zakoni rase i porodice bivaju uništeni. Jer oni ljudi čiji su kastinski zakoni iskorijenjeni, o Janardana, idu sigurno u pakao: tako kaže predaja. Oh, mi smo naumili da učinimo težak grijeħ, budući da iz želje za uživanjima i za vlašću hoćemo poubijati svoj vlastiti rod. Za mene bi bilo lakše ako bi me narod Dhritarashtre, s oružjem u ruci, ubio u borbi, nenaoružanog i bez otpora.“

Sanjaya reče: „Tako je govorio Arjuna i posadivši se dolje na sjedište svojih bojnih kola, usred razbojišta, ispusti svoj luk i strijele, srca ispunjena tugom.“

Tako završava prvo poglavlje Bhagavad Gite nazvano „Yoga Arjuninog očajanja.“

¹ (Sansk. *lupta-pindadakriya*. Prema starom hinduskom Zakoniku Manu, na kome je zasnovan socijalno-kulturni sustav Hinduizma ili Brahmanizma, *kult porodice i umrlih predaka*, bio je osnovna karakteristika tog sustava. Taj kult zvao se *sraddha* i sastojao se u prinošenju vode i malih kolača mrtvima, neka vrsta "zadušnica." Bilo je ukorijenjeno vjerovanje, da ako izvjesne porodice ne održavaju ovaj običaj, onda duše umrlih postaju lutilice, bez stalnog boravišta u "carstvu predaka.")

II. POGLAVLJE

Sanjaya reče: „Vidjevši Arjuna tako obuzeta sažaljenjem i očajanjem, i očiju punih suza, Krishna mu tada progovori: „Otkuda dolazi tebi ovo uzbuđenje, o Arjuna, nedostojno plemića, koje ne vodi nebeskom kraljevstvu, a stvara nečasnost? Ne padaj u slabost, o sine Prithin, to nije dostojno tebe. Prestani s tom sažaljivom slabošću srca i ohrabri se, o Parantapa.“

Arjuna odgovori: „Kako mogu, o Madhusudana, da napadnem Bhishmu i Dhronu u bitci, koji su dostojni časti, o Arisudana. Za mene bi u istini bilo bolje da jedem prosjački kruh na ovom svijetu nego da ubijam visokouvažene učitelje; kad ubijem svoje učitelje, ja ću uživati ovdje bogatstvo i ljubav – zadovoljstva umrljana krvlju. Mi ne znamo što je bolje za nas: da mi njih pobijedimo, ili da budemo pobijeđeni; pred nama stoji skupljen Dhritarashtrin narod. Kad ubijemo njih, mi više nećemo željeti živjeti! Pošto je moja duša shrvana slabošću sažaljenja, a moj razum nesiguran, što je dužnost, ja Te stoga pitam da mi kažeš određeno koji je pravi put. Ja sam tvoj učenik, nauči tvoga priklonjenika. Ja ne vidim ništa što bi moglo odagnati tugu, koja mi oduzima snagu, makar dobio na zemlji apsolutnu vladavinu, pa i samu vlast u kraljevstvu bogova.“

Sanjaya nastavi: „Tako je govorio Arjuna Krishna, o Parantapa. „Ja neću ratovati.“ reče on Govindi² pa ušuti. U očajanju on sjedne između obje vojske, o Bharata. Krishna, smiješeći se, reče mu: „Ti oplakuješ one koje ne treba oplakivati, mada tvoj govor može biti razuman; pravi mudraci ne žale ni za živim ni za mrtvim. Ja sam oduvijek postojao, oduvijek si ti sam postojao i svi ovi vladari i uvijek ćemo u budućnosti svi zajedno postojati. Kao što Stanovnik tijela³ prolazi kroz djetinjstvo, zrelo doba i starost u ovom tijelu, tako isto on prelazi u druga tijela. Mudrac se nikada ne vara u tome. Samo dodiri osjetila, o Kuntin sine, stvaraju hladnoću i toplinu, zadovoljstvo i bol, no oni dolaze i prolaze, nepostojani su: podnesi ih hrabro, o Bharata! Zaista, onaj čovjek, koga oni ne uznemiruju, koji je podjednak u zadovoljstvu i bolu, pravi mudrac, sposoban je za besmrtnost, o Vođo ljudi. Nebiće ne može postati biće, biće ne može biti nebiće; razliku između ovog dvoga znaju oni koji vide istinu. Znaj da je ono što prožima svemir nerazorivo; nitko ne može uništiti ovo nepromjenjivo Biće. Prolazna su ovo tijela, vječito je ono što oživotvoruje tijelo; ono je nepropadajuće, neizmjereno, stoga se bori, o Bharata. Tko misli da netko može ubiti ili da je netko ubijen, ne zna istinu: nitko ne može ubiti, niti je itko ubijen! Ništa se ne rađa i ništa ne umire, ništa nije u vremenu postalo, niti će u budućnosti postati! To nerođeno, vječito stalno, prastaro ne umire kada se tijelo ubije. Znajući da je ovo nerazorivo, vječito, nerođeno i nepromjenjivo, o sine Prithin, kako i koga može čovjek ubiti ili biti ubijen? Kao što čovjek ostavlja na stranu iznošena odijela i oblači novo, tako Stanovnik tijela odbacuje iznošena tijela i oblači se u nova.

Njega ne ranjava oružje, vatra ga ne peče, voda ne kvasi, vjetar ne suši. Ono je nepovredivo, nezapaljivo, neokvasivo, neосуivo, vječito, svudaprisutno, čvrsto,

² "Govinda" je nadimak boga Krishne i dolazi od Gopendra "gospodar ovčara" što stoji u nesumnjivoj vezi s ranijim pastoralnim kultom Krishne.

³ Sanskr. dehino znači onaj koji živi u tijelu, tj. čovječji duh, jer indijski um je vrlo sklon da najdublje stvari izražava metaforom.

nepokretno, prastaro. Ono se zove Neotkriveno, Nezamislivo, Nepromjenjivo; stoga, znajući ga kao takvog ne trebaš nikoga žaliti. Čak i kad misliš da se ono ponovo rađa u vječnosti i da vječito umire, i tada, o Dugoruki, ne trebaš tugovati. Rođenom je smrt sigurna, umrlome rođenje izvjesno, stoga ne smiješ nikako žaliti za neizbježnim stvarima. Početak stvorenja je Nemanifestirani Duh, sredina je Manifestirani Duh, a kraj Nemanifestirani Duh, o Bharata; zašto onda žaliti? Netko gleda na Njega kao čudo, drugi govori o Njemu kao o čudu, treći čuje o Njemu kao o čudu, pa mada slušaju o Njemu kao o čudu, nitko Ga ne poznaje. Stanovnik tijela ne može nikada biti ranjen, o Bharata, ma u čijem tijelu, stoga ne trebaš tugovati ni za jednim bićem. Ako misliš na tvoju dužnost ne trebaš se plašiti, jer za jednog viteza ne postoji ništa više od pravedne bitke. Blago vitezu kome dolazi takva borba netražena, kao otvorena rajska vrata, o sine Prithin. A ako nećeš poduzeti ovu zakonsku borbu, zanemarit ćeš svoju vlastitu dharmu i svoju čast i pasti u grijeh. I svi će pričati vječito o tvojoj sramoti, a za časnog čovjeka sramota je gora od smrti. Vođe bojnih kola mislit će da si ustuknuo od borbe iz straha i tako oni koji su te cijenili prezirat će te. Oni pak koji ti žele zlo govorit će s podsmijehom o tebi i kudititi te zbog slabosti; što ima bolnije od ovog? Ako budeš ubijen, zadobit ćeš raj; ako pobijediš, uživat ćeš zemaljske radosti; stoga ustani, o Kuntin sine, i odluči se za borbu. Držeći se podjednako u radosti i bolu; u dobitku i gubitku, u pobjedi i porazu, pripremi se za borbu i tako nećeš dopasti u grijeh.

Ovo učenje tebi je rečeno po Samkhyji; čuj sada učenje prema Yogi, koje ako usvojiš, o sine Prithin, bit ćeš oslobođen od veza koje djela povlače⁴. U ovome nema neuspjeha niti grijeha. Čak i malo od ovog zakona spašava od velike opasnosti (t.j. rađanja i umiranja). U ovome sustavu je jedno jedino razumijevanje, mnogostruka i beskrajna su razumijevanja nesigurnog. Taj kitnjasti govor, o sine Prithin, kojim govore nerazumni, pridržavajući se čvrsto riječi Veda, i kažu, „ne postoji ništa drugo“, utonuli u požudi i težnji za nebeskim rajem, koji dodjeljuju kao nagradu za djela transmigraciju i mnogo polažu na razne ceremonije da zadobiju uživanja i nebesku vlast – čiji je um zaveden tim govorom i koji su čvrsto vezani za uživanja i vlast: njihov razum, izgubivši sigurnost, ne može se predati kontemplaciji.

Kraljevstvo Veda je u trima Gunama⁵. Ti ne budi u njima, o Arjuna; budi bez dvojstva, živeći uvijek u vječitoj Istini Bića, bez dobitka ili gomilanja bogatstva, sličan Atmanu. Koliko ima koristi od jednog vodenog bazena, gdje voda pritječe sa sviju strana, toliko isto ima koristi jedan prosvijećeni Brahmin od sviju Veda. Tvoja je dužnost da radiš, a nikako rezultat rada; neka nikada osobna korist ne bude pokretač tvoje aktivnosti, ali nemoj nikada pasti u neaktivnost. Stojeći u Yogi, odbacivši privrženost, o Dhananjaya, radi bez obzira na uspjeh ili neuspjeh. Ravnoteža duševna se zove Yoga, Rad je daleko niži od znanja Yoge, o Dhananjaya. Traži utočište u spoznaji; bijednici su oni koje pokreću plodovi akcije. Sjedinjen s čistim umom, čovjek napušta podjednako i dobra i loša djela, stoga se predaj Yogi. Vještina djelovanja je

⁴ Gita izlaže neposredno učenje o Atmanu, Najvišem Biću naizmjenično prema raznim filozofskim pravcima u Indiji: Vedanti, Sankhiji i Yogi. Sankhia-Yoga smatraju se kao jedan sustav filozofije, zato što Yoga kao filozofija ima istu metafizičku bazu, kao i Sankhia, s izuzetkom što prvi sustav priznaje osobnog boga –Išvaru. U Mahabharati se često puta kaže: "Tko smatra Sankhia i Yogu kao jedno, on zna istinu" (XII, 316, 2-4).

⁵ (Gune (bukvalno "veza", "čvor") su osnovne prakvalitete materije, i trostruke su manifestacije. *Sattva* odgovara čistom biću, *rajas* osjećanju, *tamas* tijelu. U ravnoteži triju guna indijski Yogi postiže savršenstvo.)

Yoga. U Yogi-Spoznaje mudraci ne gledaju na plodove djela i tako se oslobađaju od veza rođenja i idu u zemlju gdje nema bola. Kad tvoj razum bude prošao kroz mješavinu obmane, ti ćeš biti nezadovoljan onim što si čuo ili što ćeš čuti. Kad tvoj razum, koji se nekada povodio za onim što si čuo, bude postao čvrst i staložen u samadhiju⁶, onda ćeš dostići Yogu.“

Arjuna: „Kako se može opisati čovjek čvrst u spoznaji, koji živi u kontemplaciji, o Krishna? Kako govori čovjek čvrst u spoznaji, kako treba sjediti, kako treba ići?“

Krishna: „Kada čovjek odbaci sve požude koje se nalaze u njegovom srcu i zadovoljan je sobom samo kroz Atmana, onda se kaže za njega da je utvrđen u spoznaji. Onaj, čiji je um neuzdrman u mucu, u kome nema težnje za zadovoljstvima, iz koga su iščezli strast, strah i gnjev, zove se mudrac, čvrsta uma. Tko ničim nije vezan, tko se ne raduje u sreći, a ne mrzi u nesreći, naziva se pravim mudracem. Kad takav čovjek uvuče svoja osjetila potpuno u sebe od osjetilnih predmeta, kao što kornjača uvlači u sebe svoje udove, onda je utvrđen u spoznaji. Osjetilni predmeti nemaju više privlačnosti za one u kojima su sklonosti za tim predmetima iščezle. Sagledavši Najvišeg (Brahmana) i same osjetilne sklonosti iščezavaju. Jer mada mudar čovjek može željeti, o Kuntin sine, njegova osjetila nose silom njegov um. Stoga čovjek ih treba obuzdavati i kontrolirati ih, predan Meni, jer je onaj čvrst u spoznaji koji vlada svojim osjetilima. Kada čovjek misli o osjetilnim predmetima; pojavljuje se primamljivost za njima, iz primamljivosti se rađa želja, iz želje ljutnja. Ljutina rađa obmanu, obmana rađa rasijanost; iz rasijanosti postaje razoren um, s razorenim umom čovjek je potpuno izgubljen.

No onaj koji pristupa osjetilnim utiscima osjetila lišenih požude i mržnje i vlada sobom, a predan je najvišem biću, on postiže duhovni mir. U tome duhovnom miru sve njegove muke iščezavaju, jer je razum duhovno staloženog čovjeka potpuno siguran. Neuravnotežen čovjek nema sposobnosti za razumijevanjem, niti intuicije, tko nema intuicije nema mira; bez duševnog mira otkuda može biti sreće? Jer ako se um čovjeka povodi za promjenljivim osjetilima, on nosi najvišu mudrost kao vjetar lađu na vodi. Stoga, o Silni, samo onaj ima pravo spoznaju, čija su osjetila potpuno uklonjena od vanjskih utisaka. Što je noć za sva bića, za duhovno prosvijetljenog je budno stanje; što ostali ljudi smatraju za budno stanje za mudraca-vidioca je noć. U koga sve želje ulaze, kao što rijeke utječu u puni i nepromjenjivi ocean koji uvijek ostaje isti – taj dostiže unutrašnji mir; ne onaj koga pokreću želje. Tko je odbacio sve želje i slobodno ide naprijed, bez sebičnosti i sujete, dostiže unutrašnji mir.

To znači „biti u Brahmanu“, o sine Prithin. Tko to jedanput postigne, on se ne vara. Ako ostane u ovom stanju do posljednjeg trenutka svoga života, on prelazi u Brahman-Nirvanu⁷.“

Tako završava drugo poglavlje, nazvano „Samkhya-Yoga.“

⁶ Samadhi: najviši stupanj svjesnosti.

⁷ *Brahman-Nirvana* je izraz postao pod utjecajem Budizma i znači ovdje apsolutno sjedinjenje s Brahmanom - najvišim Duhom, a ne iščeznuće svijesti, kao kod Budista.

III. POGLAVLJE

Arjuna: „Ako misliš da je spoznaja više od akcije, o Krishna, zašto me tjeraš u ovo strahovito djelo? S ovim prividno zamršenim riječima ti samo pomračuješ moj um; kaži mi određeno tu jednu stvar, kojom mogu steći blaženstvo.“

Krishna: „U ovome svijetu postoji dvostruka staza, kao što sam učio u prošlosti, o Bezgrešni: jedan se put zove Samkhya i postiže se spoznajom; drugi je put Karma-Yoga i postiže se akcijom. Nijedan čovjek ne može dostići odricanje od djela uzdržavanjem od rada, niti može postići savršenstvo odricanjem od aktivnosti. Nijedan čovjek ni za trenutak ne prestaje raditi potpuno; svako je primoran na rad silom guna (prirodnim silama) postalim iz prakriti⁸. Tko obuzdava svoja osjetila, a sjedi misleći svojim umom na osjetilne utiske, duševno je obmanut i licemjer. Istinski je viši onaj čovjek, čija su osjetila pod kontrolom uma, a radnim organima vrši nesebično Karma-Yogu, o Arjuna. Stoga vrši svoju dužnost, jer je radinost viša od neradinosti; bez rada nije moguće ni održavanje tijela. Ovaj svijet je vezan karmom⁹, izuzev onih djela koja imaju za cilj žrtvovanje; stoga vrši svoje dužnosti s tim ciljem, bez sebičnosti, o Kuntin sine.

Prajapati¹⁰, pošto je stvorio u početku sva bića, zajedno sa žrtvama¹¹, rekao je ovo: ovim umnožite svoj rod, neka ovo bude vaša krava muzara¹², ovime hranite bogove i bogovi će vas hraniti; tako hraneći jedan drugog vi ćete postići najviše blaženstvo. Jer bogovi, hranjeni žrtvama, darovat će vam sva zadovoljstva koja želite. Onaj tko uživa ove njihove darove, a ne vraća im ništa, pravi je lopov. Pravedni koji jedu ostatke od žrtava oslobođeni su od svih grijeha, no oni koji spremaju hranu samo za sebe pravi su nevaljalci i jedu grijeh.“ „Iz hrane se rađaju živa bića; hrana postaje od kiše; kiša proizlazi iz žrtve, a žrtva postaje iz djela. Znaj da djela potječu iz Brahmana, a Brahman iz Apsolutnog Duha. Stoga vječiti Brahman, prožimajući sve, nalazi se u žrtvi. Tko ne surađuje ovdje na kotaču života tako pokrenutom, živi uzaludno, jer je njegov život grešan, jer se naslađuje osjetilnim uživanjima. No za onog čovjeka, koji nalazi blaženstvo u Atmanu i koji je zadovoljan i radostan u Atmanu, za takvog čovjeka ne postoji više nikakva dužnost. Njega se više ne tiče što se u svijetu radi ili što se ne radi, niti on ima ikakav interes u svima živim bićima. Stoga vrši uvijek svoju dužnost koju moraš izvršiti, ali, nesebično, jer čovjek koji vrši svoje dužnosti nesebično dostiže Najvišeg.

⁸ Ovdje izraz prakriti (pramaterija) znači isto što i samsara, tj. latentne, samorođene uticaje karme. To znači da sva bića dolaze na svijet i žive ne po slučaju, već prema ranijem rođenju i predispozicijama, utisnute u svijest zakonom karme.

⁹ *Karma* je apsolutni zakon uzročnosti, koji neizbježno prati svijet u svim njegovim manifestacijama. Sva živa bića slijede zakon karme. Taj svemoćni zakon goni svijet na ponovno rađanje, život i smrt. Svaki, ma i najmanji akt ostavlja za sobom izvjestan karmički efekt, koji čini jedno biće onakvim, kako je zaslužilo svojim prethodnim životom.

¹⁰ *Prajapati* u bramanskoj mitologiji znači doslovno gospodar nad svim stvorenjima. Prema tradicionalnom svhaćanju, on je prauzročnik svijeta, kao u židovskom predanju što je Jahve. U modernom Hinduizmu, on ne predstavlja tako važno biće, kao u mitološko doba.

¹¹ To jest dao im je mogućnosti da prinose žrtve.

¹² Ovaj stih znači: kroz samopožrtvovanje vi ćete se množiti; samoodricanjem vaše će zelje biti ispunjene.

Janaka i ostali dostigli su savršenstvo samo kroz akciju: stoga radi iz ljubavi, prema čovječanstvu. Što god jedan veliki čovjek radi to isto rade i ostali ljudi; što god on postavi kao načelo, cijelo se svijet tome pokorava. Ne 'postoji ništa u trima svjetovima što moram učiniti, ništa što nisam postigao, ili išta što neću postići, pa ipak se odajem aktivnosti, o sine Prithin. Jer ako ne bih neprestano i neumorno radio, ljudi bi po svojoj sklonosti u svemu išli zamnom, svi ovi svjetovi bi bili uništeni, nastala bi pometnja i doveo bih sva bića do propasti, da ja nisam aktivan. „Kao što nerazumni rade vezani za djelo, o Bharata; tako trebaju raditi i prosvijetljeni mudraci, ali bez sebičnosti već iz ljubavi prema općem dobru. Mudar čovjek ne treba prouzrokovati zabunu u glavama nerazumnim koje rade nagrade radi; mudrac treba odobravati svaki rad, a sam raditi u suglasnosti s Yogom. Sve što se dešava prouzrokuju, prirodne guneenergije; onaj čiji je um obmanut sebičnošću zamišlja: ja sam djelatnik. No onaj tko zna istinu, o Mahabaho, pravi razliku između guna-energija i vanjskog efekta akcije; on nije vezan svojim djelima, znajući da gune djeluju u gunama. Obmanuti prirodnim silama ljudi su vezani za efekte tih sila; one ne trebaju zavaravati savršene mudrace. Posvetivši sva djela Meni, s umom uprtim u Atmana, budi bez, nadanja i sebičnosti, odbaci tvoju brižnost i bori se.

Ljudi koji uvijek ispunjavaju ovo moje učenje s vjerom i bez hroptanja, svojim djelima bivaju iskupljeni. No oni koji hropću na ovo moje učenje i ne ispunjavaju ga, znaj da su obmanuti u svakom znanju, bezumnici i izgubljeni. I sam mudrac radi u suglasnosti sa svojom prirodom, sva stvorenja idu za svojom prirodom; što može koristiti uzdržavanje? Požuda i mržnja nalaze se u osjetilnim predmetima, neka se nitko ne poda njihovoj vlasti, jer su oni neprijatelji na njegovom putu! Bolje je izvršiti svoju vlastitu dužnost – dharmu – makar i nesavršeno, nego vršiti savršeno tuđu dužnost. Bolje je i umrijeti na svojoj dužnosti, jer tuđa dužnost donosi opasnost.“

Arjuna: „Pa što je to, o Varshneya, što potiče ljude mimo njihove volje – takoreći silom – da čine grijeh?“

Krishna: „To su želja i gnjev nastale iz rajas-gune (strasti, koja je sveproždiruća i zločesta; znaj da je ona tvoj neprijatelj. Kao što je vatra obavijena dimom i ogledalo pokriveno prašinom; a fetus obavijen maternicom, tako je ovaj svijet obavijen ovom energijom. Znanje mudraca je obavijeno ovim njegovim vječito nepromjenjivim neprijateljem – u obliku želje – koji je neutoljiv i nezasitan. Njegovo je sjedište u osjetilima, umu i razumu; pomračujući znanje kroz osjetila on opsjenjuje Stanovnika tijela (Duh). Stoga, pošto savladaš osjetila, oslobodi se ovog grešnog neprijatelja koji razočarava znanje i razboritost. Kažu da su osjetilni instrumenti visoki; um je viši od osjetila; razum je viši od uma, ali je najviši Atman. Tako, znajući da je Atman – Apsolutni Duh – viši od razuma, savladaj sebe vlastitim silama i uništi tog promjenjivog neprijatelja, kojega je teško pobijediti, o Mahabaho!“

Tako završava treće poglavlje nazvano „Karma-Yoga.“

IV. POGLAVLJE

Krishna: „Ovu nepromjenljivu nauku o Yogi ja sam priopćio Vivasvanu¹³, Vivasvan ju je predao Manu, a Manu je priopćio Ikshvaku. Tako je ova nauka o Yogi predavana s koljena na koljeno i kraljevski mudraci su je naučili. No u toku vremena ova se nauka izgubila, o Parantapa. Sada tebi objavljujem tu istu staru mudrost Yoge, jer si mi predan i prijatelj, zato što je ona najviša tajna.“

Arjuna: „Tvoje je rođenje kasnije, rođenje Vivasvata ranije. Kako mogu razumjeti da si ti objavio ovu nauku o Yogi u početku?“

Krishna: „Protekla su mnoga rođenja i moja i tvoja, o Arjuna. Ja ih sva znam, no ti ih ne znaš, o Parantapa. Iako sam u suštini nerođen i nepromjenljiv i gospodar svih bića, ipak, vladajući prirodom po svojoj volji, ja sebe rađam vlastitom magijskom silom¹⁴. Jer kad god Dharma/Pravda opada i bezakonje ovlada, o Bharata, ja dolazim na svijet u tjelesnom obliku. Da bi spasio pravedne, a pogubio nepravedne, i da bi uspostavio zakon Dharmae, ja se rađam, u svakom, ciklusu vremena. Tko u istini zna moje božansko porijeklo i moja božanska djela, ne rađa se ponovo na svijet, pošto je napustio tijelo; on dolazi Meni, o Arjuna. Mnogi oslobođeni strasti, straha i gnjeva, misleći na Mene i našavši utočište u Meni, očišćeni ognjem mudrosti, dolaze Meni. Ukoliko mi se ljudi obraćaju, utoliko ih ja primam i nagrađujem; idući raznim stazama, oni svi dolaze Meni, o Partha. Želeći da njihova djela urode plodom, ljudi prinose bogovima žrtve, jer u zemaljskom kraljevstvu brzo dolazi plod akcije.

Ja sam stvorio četiri kaste prema gunama i prema njihovim funkcijama; znaj da i ako sam Ja njihov tvorac u istini, ipak sam nestvaralac i nepromjenjiv. Djela me ne skrnave, niti postoji u Meni želja za plodom djela. Tko me pozna kao takvog nije vezan svojim djelima. Znajući ovu istinu, naši stari, želeći oslobođenje, radili su; stoga radi kao što su tvoji preci radili u staro vrijeme.

Što je aktivnost, a što neaktivnost? I sami mudraci su u ovome pitanju lutali. Ja ću ti reći o onom radu, čijim saznanjem bit ćeš oslobođen od zla. Jer treba razlikovati dobro djelo od nedjela, aktivnost od neaktivnosti; tajanstvena je staza akcije. Onaj tko vidi u aktivnosti neaktivnost, a u neaktivnosti vidi aktivnost, pravi je mudrac među smrtnima, on je savršen i istinski pregalac. Čovjeka, čiji su motivi za rad lišeni požuda i sebičnosti, čija su djela sažehena ognjem znanja, prosvijećeni nazivaju mudracem. Tko je odbacio želju za rezultatom djela, uvijek je zadovoljan, ne oviseći ni od koga; ako je takav čovjek i aktivan, on ipak ne radi. On je bez požude i vlada svojim mislima; odbacivši sve svoje, radeći samo tijelom, on ne čini grijeh. Tko je zadovoljan s onim što mu sudba donosi i iznad suprotnosti u životu, bez zavisti, podjednak u uspjehu i neuspjehu, mada radi u svijetu, on nije vezan. Čovjek, koji je bez privrženosti, unutrašnje slobodan, s umom utvrđenim u saznanju, ako radi u samopožrtvovanju djela iščezavaju (t.j. ne ostavljaju posljedice za ponovno rođenje). Brahman sam je žrtva, on je žrtvena vatra i hrana vatre; tko za vrijeme svog rada živi u Brahmanu, u istini otići će Njemu.

¹³ *Vivasvat* je vedičko božanstvo, koje je prvobitno predstavljalo Sunce. Po indijskom predanju, od njega se rodio Manu, začetnik ljudske rase ili "prvi čovjek." Njegov sin, *Ikšvaku*, prvi je legendarni kralj Sunčeve dinastije, o kojoj govori Mahabharata.

¹⁴ sanskr. sambhāvami ātmamâyâyā

Neki Yogiji prinose žrtve bogovima; drugi ga obožavaju izlivanjem žrtve u oganj Brahmana. Jedni prinose na žrtvu osjetilo sluha i ostala osjetila u oganj samosavlađivanja; drugi opet zvuk i druge osjetilne predmete u oganj osjetila. Jedni prinose funkcije svih osjetilnih instrumenata i funkcije disanja' u znanjem obasjanom Yogi kroz samosavlađavanje. Ima nekih isposnika starog zavjeta, koji žrtvuju bogatstvo ili tjelesnu askezu ili iskustvo Yoge, ili se pak posvećuju znanju čitanjem svetih knjiga. Jedni prinose na žrtvu vanjski dah unutrašnjem, ili unutrašnji dah vanjskom, ili zaustavljajući tok udisanja i izdisanja i žele postići kontrolu nad disanjem. Drugi, uzdržavajući se od hrane, prinose životni dah samom životu. Svi ovi znalci žrtve očišćuju svoje grijeha žrtvom. Hraneći se besmrtnim ostacima žrtve oni dolaze vječitom Brahmanu. Ovaj svijet nije za onog koji ne prinosi žrtve; kako onda može biti za njega onaj „drugi svijet“? Tako ima raznovrsnih žrtava, koje se prinose Brahmanu. Znaj, da one sve proističu iz djela; s ovim saznanjem bit ćeš oslobođen.

Žrtva mudrosti je viša od materijalne žrtve, o Parantapa! Svako djelo bez izuzetka sadrži se u saznanju. Znaj da će te mudraci koji vide istinu naučiti pravom znanju kroz pobožnost, kucanjem i službom bližnjem. Znajući ovo, ti nećeš opet pasti u takvu zabludu, o Pandava, jer ćeš vidjeti sva stvorenja u sebi samom i u Meni. Čak i ako bi bio najveći prijestupnik među svima grešnicima, bit ćeš prenesen brodom saznanja preko mora grijeha. Kao što rasplamtjela vatra pretvara gorivo u pepeo, tako isto oganj saznanja pretvara u prah i pepeo sva djela. Jer ovdje ne postoji ni jedno čistilišno sredstvo ravno saznanju istine. Ovo saznanje dostiže onaj, tko ima vjere, predanosti, i tko vlada svojim osjetilima. Pošto je stekao to saznanje, on brzo dolazi do duševnog mira. Neznalica, nevjernik, sumnjalica propadaju. Za nevjernika, koji sumnja u sve, ne postoji ni ovaj, ni „onaj“ svijet, niti sreća. Tko se odrekao akcije mudročću Yoge, tko je presjeka sve sumnje kroz saznanje i gospodari samim sobom, nije vezan za djela. Stoga ustani, o Bharata, i, mačem saznanja presjeci ovu nevjeru u Atmana, postalo iz neznanja, a koje leži u tvome srcu, i pristupi mudrosti Yoge.“

Kraj četvrtog poglavlja, nazvanog „Jnana-Yoga i odricanje od djela.“

V. POGLAVLJE

Arjuna: „Ti hvališ odricanje od djela, a isto tako i znanje o Yogi, o Krishna. Kaži mi određeno koji je put bolji od ova dva?“

Krishna: „Kako put odricanja od djela (isposništvo) tako i put akcije (Karma-Yoga) vode blaženstvu; no od ova dva puta Karma-Yoga je viša od odricanja. Onaj se smatra za vječitog Sannyasina (isposnika) tko, ne mrzi, niti je požudan jer oslobođen suprotnosti u životu, on se brzo može osloboditi od svih veza. Neiskusni smatraju učenje Samkhya i Yogu (saznanje i rad) kao dva različita puta, ali ne učeni ljudi; „tko je sigurno utvrđen u jednom uživa plod oba. Cilj koji se postiže kroz saznanje, dostiže se i akcijom i iskustvom; onaj tko vidi da su saznanje i akcija jedno, ima pravilno gledište. No teško je postići samoodricanje bez nauke o Yogi; mudrac koji slijedi to učenje brzo dolazi Brahmanu. Sljedbenik učenja Yoge, čista uma, koji je savladao samog sebe i s osjetilima u svojoj vlasti, čija je duša postala Atmanom – Duh svih bića – i ako radi nije okaljan time. Spoznavatelj istine, slijedeći učenje Yoge, može s pravom reći: Nisam ja to koji radi i ako svojom prirodom on vidi, čuje, pipa, miriše, jede, ide; diše, govori; pušta, dohvaća, otvara i zatvara svoje oči, jer on zna da su to samo njegova osjetila koja rade, oslonjena na osjetilne utiske. Onaj tko, vršeći svoje dužnosti, čini sve u ime Brahmana, čini sebičnosti, nije okaljan grijehom, kao što se ne ukalja list lotosa plivajući po vodi. „Mudraci-Yogiji, pošto su odbacili sebičnost, rade tijelom, srcem i razumom i samim osjetilima, da bi očistili svoju dušu. Savršen čovjek – Yukta – pošto je odbacio želju za plodom djela, dostiže vječito blaženstvo; nesavršen čovjek, vezan požudom za rezultat akcije, nije slobodan.

Kada čovjek odbaci silom umne moći svaku akciju, onda Stanovnik tijela (Duh) počiva mirno u gradu s devetoro vrata¹⁵, ne radeći ništa, niti pokrećući na rad. Gospod ne stvara za svijet ni sposobnost za djelovanje, niti samo djelovanja, niti vezu između uzroka i posljedice¹⁶; to stvara priroda. Najviši ne prima na sebe ničije zlo rađenje, niti ičije dobro rađenje; mudrost je obavijena neznanjem, koje opsjenjuje ljude. No u kome je ovo neznanje Atmana uništeno duhovnim saznanjem njemu se otkriva Najviša Istina, sjajna kao sunce. Oni koji misle na Brahmana, dušom i srcem sjedinjenim s Brahmanom, koji uzimaju Brahmana kao najviši cilj, očišćeni od grijeha saznanjem, oni se ne vraćaju više na ovaj svijet. Mudraci gledaju podjednako kako na jednog Brahmina, obdarenog znanjem i snishodljivošću, tako i na kravu, slona, pseto ili otpadnika od kasta. Samo su oni savladali rađenje u ovom svijetu, čiji je um ravnodušan, jer je i Brahman neprikosnoven i ravnodušan; stoga takvi počivaju u Brahmanu. Čvrsta uma, nezaslijepljen Brahmanoznalac, utvrđen u Brahmanu ne raduje se kada mu se dese ugodne stvari, niti se tuži kad mu se dogode neugodnosti. Oni nalaze sreću u Brahmanu, čiji duh nije vezan za vanjske utiske; sjedinivši se u duhu s Brahmanom kroz znanost o Yogi, oni uživaju trajno blaženstvo. Jer uživanja postala iz vanjskih utisaka, pošto imaju, svoj početak i kraj, u istini su izvori bola, o Kuntin sine; mudrac u njima ne uživa.

¹⁵ "Grad s devetoro vrata" (navadvâra pura) je metafora uzeta iz Upanišada i alegorijski označuje tijelo, na kome ima devet otvora ili šupljina.

¹⁶ Sans. Karmamaphala-sanyogam znači zakon karme ili uzročnosti.

Tko ima snage da podnese na zemlji, prije tjelesnog oslobođenja, silu nastalu od požude i gnjeva, on je savršen čovjek – Yogi – i sretan. Pravi je Yogi radostan, sretan i prosvijetljen u sebi, on postaje Brahman i ide u Nirvanu s Brahmanom. Mudraci dostižu Nirvanu u Brahmanu, u kojima je grijeh uništen i koji su presjekli nevjeru, čvrste duše i radujući se blagostanju svih bića. Ljudi čvrsta uma, koji su odbacili požudu i gnjev i znaju sebe, približavaju se Nirvani u Brahmanu. Pošto je isključio vanjske utiske, očiju usmjerenih između obrva, i pošto je uspostavio ritam između udisanja i izdisanja u nosnicama, kontrolirajući svoja osjetila, srce i razum, smatrajući oslobođenje kao najviši cilj – mudrac, koji je odbacio za navijek požudu, strah i gnjev, u istini je oslobođen. Znajući da sam Ja onaj koji prima žrtvu i asketizam, gospodar svih svjetova i prijatelj svih živih bića, on ide vječitom blaženstvu.“

Tako se svršava peto poglavlje nazvano „Sanjasa-Yoga“

VI. POGLAVLJE

Krishna: „Tko vrši svoje dužnosti bez obzira na nagradu istinski je isposnik¹⁷ i Yogi, ali ne onaj koji je bez vatre i neaktivan. Znaj da ono što ljudi zovu odricanje jest nauka o Yogi, jer nitko ne postaje Jogi, ako se ne odrekne sebičnog cilja. Za svetitelja, koji želi da postigne Yogu kaže se da su djela sredstvo; pošto je postigao Yogu njegovo je sredstvo mirnoća duha. Jer kada čovjek ne osjeća privlačnost za osjetilnim predmetima i djelima; kada odbaci svaki sebični cilj onda se kaže da je dostigao pravu mudrost (Yogu). Neka podigne sebe Atmanom, neka ne bude njegov duh učmao, jer je svako sam sebi prijatelj i neprijatelj. Tko savlada sebe, on je sam sebi prijatelj, no njegovo Ja može mu postati pravi vanjski neprijatelj, ako nije savladao sebe. Ako je čovjek savladao sebe i duševno vedar, onda – Paramatman – Apsolutni Duh prebiva zadovoljno, isti na hladnoći i toploti, u radosti i žalosti, u časti i nečasti. Yogi, čiji je duh zadovoljan znanjem i razboritošću, koji je nepokolebljiv i savladao svoja osjetila – takav čovjek je savršen, jer on podjednako cijeni grudu zemlje, kamen i zlato. Najviši je onaj koji je podjednako raspoložen prema prijatelju i neprijatelju, voljenom i ravnodušnom, neutralnom, prema omrznutom i rođaku, isti prema dobrim i zlim.

Yogi treba uvijek živjeti, pod disciplinom, živjeti u usamljenim mjestima, vladati potpuno svojim umom, bez požude za ma čim i bez vlasništva. On treba namjestiti za sebe jedno čvrsto ležište na čistom mjestu, ni suviše visoko ni suviše nisko, pokrivši ga odozgo platnom, jelenskom kožom i travom „kuša“¹⁸. Zatim će sjesti na tu postelju pošto je koncentrirao svoju misao na jednu točku, obuzdavajući djelatnost uma i osjetila, prakticirat će Yogu radi duhovnog očišćenja. Nepomičan, držeći tijelo, glavu i vrat uspravno (u ravnoteži), s očima usmjerenim na vrh nosa, ne gledajući okolo sebe, duhovno miran, bez straha, živeći pod zavjetom djevičanstva, kontrolirajući svoj um i mislima usmjerenim na Mene – tako treba sjediti Yogi, predan Meni. Tako držeći svoj um uvijek u ravnoteži, takav Yogi dostiže mir čiji je kraj Nirvana i sjedinjenje samnom. Yoga nije za onog koji jede suviše, niti za onog koji ne jede ništa, niti za onog koji je sklon suvišnom spavanju, niti za onog koji ne spava, o Arjuna. Znanje o Yogi, koje je najviši cilj i znači kraj svakoga bola, jest za onog koji, jede i odmara se umjereno, čije je naprezanje u radu umjereno, čiji je san i budno stanje umjereno. Kada svoj savladan um usmjeri svome pravom biću – Atmanu, nemajući nikakve želje za ma kojim predmetom, onda se kaže da je Jogi. „Kao što svjetiljka u jednom zaklonjenom mjestu ne treperi“ – to je slika jednog Yogija, koji je savladao sebe i prakticira Yogu na sebi. Kada se duhovnom koncentracijom savladane misli potpuno umire i kada gledajući sebe kroz Atmana nalazi unutrašnje zadovoljstvo u Atmanu; kada sazna beskrajnu sreću koja, nalazeći se iznad osjetilnih utisaka, može se shvatiti razumom, onda učvršćen u tome on ne ostavlja više Istinu. Pošto postigne ovo, i uvidi da ne postoji nikakav viši dar, i kada je u tome utvrđen, ne pokreće ga ni najveći bol – ovo razdvajanje od jedinstva (identifikacije) s bolom zove se Yoga. Ova Yoga se može raditi s odlučnošću i nepokolebljiva srca. Pošto odbaci potpuno sve požude, postale iz fantazije i vlada svojim osjetilima silom uma, malo po malo on će dobiti mir s čvrstim razumom; učvrstivši svoj um u Atmanu, on ne treba misliti ni na što. Kadgod kolebljiv i

¹⁷ Sannyasin

¹⁸ "Kuša" je naročita vrsta trave, koja se upotrebljava pri religijskim obredima.

nestalan um ode u stranu, on ga treba da primorati da se vrati natrag direktno pod kontrolu Atmana.

Jer najviše blaženstvo dolazi onom čovjeku, mirna uma, koji je utišao svoje strasti, postao Brahman i neukaljan. Tako Yogi, oslobođen grijeha, koji uvijek radi na Atmanu, dostiže lako beskrajno blaženstvo u dodiru s Brahmanom. Slijedeći u duhu Yogi, on gleda podjednako na sve stvari, on vidi Atmana u svima bićima i sva bića u Atmanu.

Tko mene vidi u svemu, i sve u meni, ja njega ne odbacujem, niti on mene. Yogi, koji teži jedinstvu i obožava Me – koji prebivam u svima bićima – on prebiva u Meni, ma gdje se nalazio. Tko vidi istu suštinu u svima stvarima, bilo zadovoljstvo ili bol, on se smatra za najvišeg mudraca, o Arjuna.“

Arjuna: „Ti si mi kazao ovu Yogu ravnodušnosti, o Madhusudana; ali ja ne vidim kako se može čvrsto održati, zbog nestalnosti srca. Jer um je u istini kolebljiv, buran, jak i uporan; stoga mi izgleda teško da se obuzda, kao i vjetar.“

Krishna: „Bez sumnje, teško je obuzdati nestalan um o Mahabaho; ail neprestanom vježbom i nepristranošću on se može obuzdati, o Kuntin Sine. Ja znam da Yogu može teško postići čovjek neobuzdana duha, no čovjek koji stremi, gospodar samog sebe, on može postići kada ozbiljno tome teži.“

Arjuna: „Kojim putem ide onaj, koji ima vjere, a ne vlada sobom i njegov um bježi od Yoge, tako da ne dostiže savršenstvo Yoge? Otpada li on s obje staze (saznanja i akcije) i propada kao raspršen oblak, ne dostignuvši i zavarano na putu ka Brahmanu? Ovo je moja sumnja, o Krishna, ti je trebaš sasvim razbiti; jer nitko drugi osim tebe ne može razbiti ovu sumnju.“ Krishna: „On ne propada ni u ovom, ni u „onom“ svijetu; jer nitko, dragi moj, koji čini pravdu, ne propada. Onaj, koji ne uspe u Yogi, ide u kraljevstvo pravednika i tamo prebiva bezbroj godina, zatim se rađa ponovo u dom čistih i imućnih ljudi. Ili se može roditi u porodici mudrih Yogija. No takvo rođenje dobiva se vrlo teško u ovom svijetu. Tamo on dobiva znanje stečeno u prošlom životu i stoga teži još više savršenstvu, o Sine Kuru. Jer njegove prijašnje sklonosti vode ga naprijed, bez njegove volje; čak i ako samo želi da sazna Yogu, on ide iznad samog Šabda-Brahman¹⁹. Zaista, Yogi koji prilježno radi, očišćen od grijeha i pošto se usavršio u toku mnogih rođenja, dospijeva Najvišem Cilju. Yogi se smatra višim nego isposnici, višim nego naučeni ljudi, on je veći nego činilac dobrih djela; stoga budi i ti Yogi, o Arjuna. Od svih Yogija meni je najmiliji onaj koji me obožava vjerom, svojim unutrašnjim bićem prebivajući u meni.“

Tako završava šesto poglavlje, nazvano „Adhâtma-Yoga.“

¹⁹ Šabda-Brahman znači najviše Biće, čija je suština zvuk, riječ i koji se manifestira kroz cijeli svemir. On je božanski Logos, kozmički Duh, koji nalaže ispunjavanje religijskih dužnosti.

VII. POGLAVLJE

Krishna: „Čuj sada kako me možeš savršeno i pouzdano poznati, ako je tvoje srce usađeno u Meni prakticirajući Yogu, ako si mi predan i u Meni nalaziš utočište. Sada ću te naučiti božanskoj i čovječanskoj mudrosti; ako ovo postigneš, neće ostati više ništa što trebaš saznati. Među tisućama ljudi, malo njih teže savršenstvu; između onih koji teže i savršeni su, samo malo njih me istinski poznaju. Moja priroda podijeljena je osmerostruko: zemlja, voda, vatra, vjetar, eter, srce, razum i samosvijest. Ovo je moja niža priroda. Znaj da ja imam drugu i višu prirodu, koja održava univerzum, o Mahabaho, a to je Kozmički Duh²⁰. Znaj da su iz ovog (dvoga) postala sva bića; Ja sam izvor, iz koga potiče cijeli univerzum i u koji se sve vraća. Ne postoji ništa višnje od Mene, o Dhananjaya. Cijeli ovaj univerzum je utkan u Meni, kao niz dragog kamenja nanizanog na koncu. Ja sam okus u vodi, o Sine Kuntin. Ja sam svjetlost na mjesecu i suncu; Ja sam mistička riječ Om²¹ u svima Vedama, zvuk u eteru, čovječnost u ljudima. Ja sam čist miris zemlje i svjetlost u vatri; ja sam život svih bića, i samoodricanje kod isposnika. Znaj da sam Ja besmrtna klica u svim bićima, o Sine Prithin; Ja sam razum razumnih, sjaj moćnih. Ja sam sila u silnima, bez požude i strasti; ja sam ona želja u svima bićima, koja nije protivna zakonu Dharmae, o Bharata.

Znaj da sva stvorenja proizlaze od mene, bilo obdarena svojstvom razuma, emocije, ili instinkta; ja nisam u njima, već oni u Meni. Obmanut trima gunama, ovaj cio svijet ne vidi da sam viši od njih i nepromjenjiv. Jer ova božanska kozmička obmana (maya), koja se sastoji iz guna, teško se može produbiti; no onaj tko se samo Meni obraća, on prelazi preko ove obmane. No meni se ne obraćaju zločesti, zaslijepljeni (neznanjem) i najniži ljudi: lišeni pravog saznanja kroz mayu oni idu za demonima. Ima četiri vrste pravednih ljudi koji traže utočište, Mene, o Arjuna: potišteni, željni istine, željni bogatstva i mudraci, o kralju plemena Bharata. Od ovih je najviši mudrac, uvijek predan, i moj priklonjenik; jer ja sam veoma drag mudracu i on Meni. Svi su oni otmjeni, ali mudrac je dio Mene samog; jer on s duhom učvršćenim u Meni, smatra Me kao najviši cilj. Poslije mnogih rođenja, mudrac nalazi utočište u Meni, znajući da je Vasudeva sve; vrlo rijedak je takav Mahatma²². Ne oni čije je pravo saznanje odstranjeno ovom ili onom željom, traže utočište u drugim bogovima, zauzeti ovom ili onom ceremonijom i vezani svojom prirodom. Ako ma koji pripadnik želi obožavati s vjerom ma koje tijelo, ja sam taj koji u njemu učvršćuje tu vjeru. Obuzet tom vjerom on traži da joj oda poštovanje, otuda on postiže svoje želje s mojim blagoslovom. No nagrada tih plitkoumnih ljudi je kratka. Koji obožavaju bogove, odlaze bogovima; moji priklonjenici dolaze Meni. Nerazumni misle da sam došao iz nemanifestiranog u manifestirani oblik, ne znajući da je moje više biće nepromjenjivo i iznad svega. Ja se ne otkrivam svakome, sakriven Yoga-mayom (kozmičkim prividom); ovaj zaslijepljeni svijet ne poznaje me kao nerođenog i nepromjenjivog. Ja znam sva bića, u prošlosti, sadašnjosti, i budućnosti, o Arjuna; ali Mene nitko ne poznaje. Sva stvorenja padaju u

²⁰ Jivabhutam, znači kozmički duh, koji je imanentan u svim stvorenjima.

²¹ Om je mistički slog u indiskoj mitologiji i filozofiji, koji se sastoji iz tri slova A+O+M=Om=Brahman što alegorijski označava stvaranje, održavanje i uništenje univerzuma; prošlost, sadašnjost i budućnost itd. (Vidi Maitri Upan. 6, 5; i Mandukhya Up. I, i.).

²² Mahâtman, najviša titula koja se može dati jednom čovjeku koji je napredovao u duhovnom saznanju.

obmanu rođenjem, koja dolazi od dvostrukog privida, prouzrokovana željom i mržnjom. No oni ljudi koji čine pravedno djelo, i koji su umrli grijehu, oslobođeni su od ovog dvostrukog privida i klanjaju Mi se, čvrsto zavjetovani. Oni koji teže da se oslobode od starosti i smrti i nalaze u meni utočište, dolaze do saznanja da sam ja Brahman, Kozmički Duh. I znaju sva djela. Ljudi čvrsta uma, koji me znaju kao Gospodara svih bića, kao boga svih bogova i kao najvišu žrtvu, dolaze Meni i na samom samrtnom času.“

Tako završava sedmo poglavlje, nazvano „Yoga Znanja i Saznanja.“

VIII. POGLAVLJE

Arjuna: „Što je Brahman? Što je Adhyatma (Najviši Duh)? – Što je karma, o Puruśotama? Što je onaj što se zove „Gospodar bića“ a što ti zoveš „bog bogova?“ Tko je najviša žrtva u ovom svijetu i kako postaje, o Madhusudana, i kako mogu oni, koji su sebe savladali da te poznaju u času njihovog izdisaja?“

Krishna: „Brahman je najviše Biće, nepromjenjivo. Njegova suština naziva se Aydhyaatma; stvaralačka sila, koja je uzročnik stvaranja svih živih bića zove se Karma. Adhi-bhuta (Gospodar bića) je promjenjiva egzistencija (fizički svijet); Adhi-daiva (bog nad bogovima) je Purusha, (stvaralački muški princip u univerzumu). Adhi-yajnya (gospodar žrtve) sam ja sam u ovom tijelu, o najbolji među smrtnima. Tko u svom posljednjem času, pošto je napustio tijelo, odlazi s ovog svijeta misleći samo na Mene, dolazi nesumnjivo mome biću. Ako jedan čovjek pri svršetku svoga života, misli na ma koje biće, on odlazi tome istom biću, jer je njegova priroda postala identična s prirodom dotičnog bića. Stoga sjećaj se Mene u svakom trenutku i bori se; ako su tvoje srce i tvoj um usredsređeni, onda ćeš sigurno doći Meni. S umom zauzetim neprestanom aktivnošću, ne misleći ni na što drugo, čovjek odlazi tom božanskom najvišem biću – Purushi – gdje je njegova misao. Tko ima na umu tog starog Mudraca, vođu, finijeg od atoma, tvorca svega, oblika nezamisliva, sjajnog kao sunce, iznad neznanja. Tko misli na to Biće u posljednjem času života, s nepomičnim umom, voden predanošću i silom Yoge, namjestivši životni dah u sredinu između obrva, on odlazi božanskom Biću – Purushi.

Sad ću ti kazati ukratko o tome najvišem putu, koji Vedo znalci nazivaju besmrtnost, kojim grede bestrasni i oni koji su savladali sebe i koji vode isposnički život. Pošto je zatvorio sva osjetilna vrata, zatvorivši um u srcu i pošto je doveo svoj životni dah u glavu i učvrstio se duboko u Yogi, izgovarajući riječ *Om* – koja označuje vječito jednog Brahmana i misleći na Mene – tko tako odlazi s ovog svijeta napuštajući tijelo, dostiže najviši cilj. Mene lako može dostići čovjek uvijek predan Yogi, tko misli na Me neprestano i vječito nepodijeljena uma. Takvi uzvišeni duhovi, došavši jednom meni i dostignuvši najviše savršenstvo, ne rađaju se ponovo na svijet, prolaznu kuću bola. Svi svjetovi, čak i Brahmalo²³, rađaju se i nestaju, o Arjuna; no za one; koji su Mene postigli, ne postoji ponovno rođenje. Oni koji znaju da Dan Brahmana traje tisuću yuga²⁴, a Noć Brahmana da traje tisuću yuga, znalci su noći i dana. Dolaskom Dana sva manifestirana bića postaju iz Nemanifestiranog; dolaskom Noći ona se opet vraćaju u Nemanifestiranog (statičko stanje univerzuma), kao što ljudi kažu. Isto ovo mnoštvo bića, rađajući se na svijet ponovo, dolaskom Noći iščezava ne svojom voljom i ponovo se rađa dolaskom Dana, o Sine Prithin. No postoji drugo vječito Biće, koje je iznad Manifestiranog. Ono se nalazi u svima bićima, ali ne propada s njima. Ovo nepropadajuće Biće zove se Nemanifestirani Duh; ovo je, kažu, najviši cilj; tko ga jednom dostigne više se ne vraća u svijet. To je moje najviše obitavalište. To je najviši Purusha – Duh – u kome počivaju sva bića, koji prožima sav univerzum i koji se može dostići isključivom pobožnošću.

²³ Po indijskoj mitologiji postoji sedam raznih stupnjeva ili planova, gdje žive smrtni ljudi. Najviši plan se zove Brahma-loka (svijet Brahmana).

²⁴ Yuga je kozmički ciklus vremena.

Sada ću ti kazati o vremenu kada Yogiji odlaze s ovoga svijeta, bilo da se više ne rode, bilo da dođu ponovo na svijet, o vladaoče Bharata. Vatra, svjetlost, dan, prva svijetla polovina mjeseca, šest mjeseci sjevernog toka – tamo odlaze odavde Brahmoznalci i dostižu Brahmana. Dim, noć, i druga mračna polovina mjeseca, šest mjeseci južnog toka – u ove Yogi dostiže do Mjesečeve svjetlosti i ponovo se rađa. Ovo dvoje se smatra kao dva vječita puta svijeta, svijetao i mračan; kroz jedan čovjek se više ne rađa, drugim se on ponovo rađa na svijet. Znajući ova dva puta nijedan Yogi se ne vara; stoga neka ti uvijek bude vođa Yoga, o Arjuno. Yogi – znajući plod dobrih djela koji dolazi iz Veda, žrtava, čistilišta i milostinje – odlazi iznad ovog univerzuma i dostiže Najvišu Prvobitnu Sferu.

Tako završava osmo poglavlje, nazvano: „Mahapurusha-Yoga.“

IX. POGLAVLJE

Krishna: „Sad ću ti kazati, ti koji me rado slušaš, ovu najtajanstveniju nauku zajedno sa znanjem; ako je naučiš bit ćeš oslobođen od zla. Ovo je kraljevska nauka i kraljevska misterija, čista i najviša, neposredno razumljiva, sveta, laka za rad i nepromjenjiva. Ljudi bez vjere u ovaj Zakon Dharma²⁵, o Parantapa, ne dopijevaju do mene i ponovo se vraćaju na put smrtnih i samsare (vječitog rađanja i umiranja). Ja sâm ispunjavam ovaj cijeli univerzum svojim neotkrivenim oblikom; u Meni prebivaju sva stvorena bića, ali ja ne prebivam u njima. Pa ipak ova stvorenja ne prebivaju u Meni – pogledaj moju božansku svemoć Yogu; moje Biće održava sva stvorenja, pa i ako ja ne prebivam u njima, moj Atman – Duh – je njihov tvorac.

Znaj da kao što silni vjetar vječito prebiva u eteru i svugdje se prostire, tako isto sva stvorenja poživaju u Meni. Kada se jedan svjetski period – *Kalpa* – raspadne, o Kuntin sine, sva stvorenja ulaze u moju prirodu; kada novi svjetski period otpočne, ja ih ponovo stvaram. Oslanjajući se na svoju vlastitu prirodu – *prakriti* – ja ponovo stvaram svo ovo mnoštvo bića silom *prakriti*, i mimo njihove volje. No ova djela me ne sputavaju, o Jananjaya, jer ostajem kao promatrač i nisam vezan za njih! Pod mojom kontrolom Prakriti rađa pokretljive i nepokretne stvari; to je uzrok što se svijet okreće u svome toku. Budale me preziru kada se pojavim u ljudskom obliku, ne znajući moje više biće, da sam ja veliki Gospodar svih živih bića. Besciljno je njihovo nadanje i besciljna su njihova djela; besciljno je njihovo znanje i njihov um: oni se predaju izopačenoj nebožanskoj i demonskoj prirodi. No ljudi s prosvijetljenim umom, koji vjeruju u moju božansku prirodu, obožavaju me nepokolebljivo, znajući da sam ja vječiti uzročnik stvorenja i nepromjenjiv. Oni me neumorno veličaju i teže meni s čvrstom vjerom; klanjajući mi se pobožno i s ljubavlju oni me očituju u neprekidnoj predanosti.

Drugi me obožavaju prinoseći mi na žrtvu svoje spoznaje o Mnogostrukom; smatrajući me kao Jedinog ili Mnogostrukog, koji se prostire na sve strane. Ja sam žrtva, ceremonijal i žrtvoprinošenje, ja sam hrana za pretke, ja sam zapaljiva biljka, *mantra* – čarobna riječ – žrtveničko maslo, vatra i žrtveni miris²⁶. Ja sam otac i majka ovog univerzuma, tvorac i svedržitelj univerzuma, suština saznanja i biće koje očičuje, ja sam riječ Om, Rig, Sama i Yajur-Veda. Ja sam cilj, hranitelj, Gospod, svjedok, stanovište, pribježište, prijatelj, postanak i nestanak, stub, riznica i vječita klica. Ja dajem toplotu, zaustavljam i izlijevam kišu, i, ja sam podjednako besmrtnost i smrt, biće i nebiće, o Arjuna. Znalci triju Veda koji piju Somu – nektar besmrtnosti – i očičuju se od grijeha poštuju me žrtvama i mole se za put u raj; prispjevši u kraljevstvo Gospodara bogova, oni uživaju na nebesima rajске radosti bogova. Pošto se nauživaju u tom širokom svijetu rajskom, oni se ponovo vraćaju u smrtno kraljevstvo ljudi, pošto se njihove zasluge iscrpe; tako isto biva s onima koji slijede zakon triju Veda – ljubiteljima smrtnih želja – oni odlaze i ponovo se vraćaju (na zemlju).

Onim ljudima koji neprestano misle na Mene i obožavaju me uvijek predano, ja darujem blagostanje. I oni koji se klanjaju drugim bogovima i prinose im žrtve s

²⁵ *Dharma* (Vdhri-dharayate) je univerzalan zakon pravde koji se odnosi na sve dužnosti jednog pravovjernog Hindusa i obuhvaća sve aktivnosti: socijalne, moralne i religijske.

²⁶ Ovo se odnosi na kućne obrede koji su neophodni za svakog pravovjernog Hindusa.

vjerom, o Kuntin sine, ustvari prinose žrtve Meni, mada suprotno starim propisima. Jer sam primalac i gospodar svake žrtve; no oni me ne poznaju i stoga propadaju. Tko se bogovima zavjetuje ide bogovima; tko se zavjetuje precima odlazi precima; tko se zavjetuje duhovima odlazi duhovima; tko Mene obožava dolazi Meni. Tko mi prinese kao žrtvu iz istinske usrdnosti bilo list, cvijet, plod ili vodu – ja primam ovaj dar ljubavi, budući da je prinijet s pobožnošću i predanošću. Bilo rad, žrtvu, poklon, asketizam, sve čini kao dar Meni, o Kuntin sine. Na taj način bit ćeš iskupljen od posljedica koje za sobom povlače dobra i zla djela. S duhom odricanja i predanosti bit ćeš oslobođen i doći ćeš Meni. Ja sam isti prema svim stvorenjima: * nikoga ne mrzim, nikoga ne volim; no oni koji Me obožavaju s predanošću prebivaju u Meni i Ja u njima. Čak ako bi netko bio najveći grešnik, a obožava samo Mene i nikog drugog, on će važiti kao dobar, jer se odlučio za istinu. On brzo postaje pravednik (dharmatma) i ide vječitom miru. Budi uvjeren, o Kuntin sine, da nijedan nije izgubljen tko se Meni istinski preda. Čak i oni koji su začeti u grijehu – žene, Vaiśyē ili Śudre – ako se obrate Meni dolaze najvišem cilju. Koliko prije pravični Brahmini i pobožni kraljevski mudraci! Ti koji si dospio u ovaj prolazan i nesretan svijet, obožavaj Mene. Obrati svoje srce Meni i svoju pobožnost, žrtvuj se i predaj Meni. Na taj način, predavši se Meni i cijeneći me iznad svega, doći ćeš Meni.“

Tako završava deveto poglavlje, nazvano „Predanost Kraljevskom Znanju i Kraljevskoj Tajni.“

* Što znači da Mudrac gleda istim očima na sva stvorenja? Jednaka vizija Mudraca se ne sastoji u prikazivanju svih bića po sebi jednakima. Učenje Bhagavadgite ne govori o jednakosti nego o jedinstvu. To je stanje bez ega, stanje prepoznavanja da samo jedno jedino (istinsko) Jastvo/Atman kao jedna te ista svijest sjaji u svemu što se pojavljuje, u cjelokupnoj kreaciji (svim univerzumima).

X. POGLAVLJE

Krishna: „Opet, o Mahabaho, čuj moje najviše riječi, koje ću ti kazati radi tvog blagostanja; jer te volim: Množina bogova i velikih mudraca ne znaju moj postanak, jer ja sam uzročnik bogova i svetitelja. Tko me pozna kao nerođenog, bez početka i kao najvišeg gospodara svijeta, on živi među ljudima neobmanut i iskupljen od svakog zla. Razum, znanje, umna nezaslijepljenost, strpljenje, istina, samoobuzdavanje, mirnoća, zadovoljstvo, bol, biće, nebiće, strah i hrabrost, bezazlenost, ravnodušnost, zadovoljstvo, askeza, davanje milostinje, slava i sram: ovo su pojedinačne karakteristike bića koje potiču od Mene. Sedmero iskonskih velikih mudraca i četiri začetnika ljudskih rasa, zvani „Manu“²⁷ potiču iz moga bića i uma; od njih su, postali ova stvorenja u svijetu. Tko u istini zna ovu moju silu i magijsku silu – Yogu – on je nesumnjivo uravnotežen ovom nepokolebljivom Yogom. Ja sam uzročnik svega, od Mene sve potiče; mudraci, znajući ovo, obožavaju Me duhovno predani. Misleći na Mene, predajući mi život, poučavajući jedan drugog oni Me hvale i nalaze u Meni zadovoljstvo i radost. Takvim ljudima koji su Mi uvijek predani i odani iz ljubavi, ja darujem ono umno prosvjetljenje kojim oni dospijevaju Meni. Iz sažaljenja prema njima ja ulazim u njihovo biće i svijetlom žižom znanja uništavam mrak koji je postao iz neznanja.“

Arjuna: „Ti si najviši Brahman, najviše obitavalište i najviša čistoća, o Gospode! Kao vječitog nebeskog Purushu (Duha), kao pravoga, nerođenog i svuda prodirućeg Tebe su priznali svi božanski mudraci i nebeski Narada, Asita, Devala i Vyasa²⁸, a i ti sâm si to meni kazao. Sve što mi ti kažeš, o Kešava, ja vjerujem da je istina, jer niti bogovi, niti Danave (polubogovi) znaju tvoj postanak, o Gospode. Ti jedini poznaješ sebe samim sobom, o najviši Duše, tvorče i gospodaru svih stvorenja, bože bogova, Gospodaru svijeta. Stoga Te molim da mi kažeš, bez uzdržavanja, tvoje božanske moći, kojima postojavaš, podržavajući ove svjetove. Kako te mogu poznati kao Yogi stalnom meditacijom i u kom obliku bića te mogu te shvatiti, o Gospode? Objasni mi još u pojedinostima tvoju magijsku silu – Yogu – i tvoje moći, o Janardana, jer ja nikada nisam presićen slušajući tvoje besmrtno riječi.“

Krishna: „Dobro! Ja ću ti reći o mojim božanskim moćima, o najbolji iz plemena Kuru, u glavnim crtama, jer nema kraja mome prostranstvu. Ja sam Atman koji stanuje u dubini svakog bića, o Gudakešo, ja sam početak, sredina i kraj svih stvorenja. „Među Adityama (prvobitnim bićima) ja sam Vishnu, među svjetlostima ja sam zračće Sunce, među Marutima (bogovima vjetra) Marici; od noćnih nebeskih tijela ja sam Mjesec. U Vedama sam Sama Veda, među bogovima Indra, od osjetilnih organa ja sam um, u živim bićima razum. Među Rudrama (razornim nebeskim bićima) ja sam Śankara, među vodenim i zemaljskim duhovima ja sam Kubera bog bogatstva; bog vatre Agni

²⁷ "Manu" je generičko ime za mitološke praoce ljudskih rasa. Prema indijskoj mitologiji, pri svakom stvaranju svijeta jedan "Manu" sa sedmero iskonskih mudraca, predsjedava jednom kozmičkom periodu ili *Manvantari*, koji traje milijardama godina.

²⁸ *Narada* je indijski mudrac, sličan Hermesu, koji se u legendama pojavljuje kao vjesnik bogova, čija je funkcija vezana za muziku. *Asita* je otac *Devale*. *Vyasa* je mitološki sastavljač *Mahabharate*, *Purane* i mnogih drugih djela. Gotovo svako važnije klasično djelo *Hindusi* pripisuju njemu. On je neka vrsta našeg guslara Filipa Višnjića.

kod osam bića zvanih „Vasu“, među božanskim planinama ja sam Meru. Znaj da sam među domaćim svećenicima prvi Brihaspati²⁹, među vojskovođama Skanda – bog rata, među vodama ocean. Od velikih mudraca ja sam Brigu, među riječima „Om“, među žrtvama ja sam tiha molitva, među planinama Himalaya. Među drvećem sam „Aśvattha“³⁰, među božanskim mudracima Narada, među Gandaravama Ćitraratha, među savršenim ja sam crveni mudrac.

Znaj da sam među konjima Uccaiśrava, postao zajedno s besmrtnošću, među plemenitim slonovima Ajravata, među ljudima kralj. Od oružja ja sam grom, među svetim kravama Kamadhuk³¹, ja sam bog ljubavi Kandarpa, među zmijama Vasuki kralj zmija³². Među svetim zmijama ja sam Ananda³³, među oceanskim stvorenjima ja sam Varuna, među umrlim precima Aryama, među bogovima-sucima ja sam Yama, bog smrti. Među Daityama, ja sam Prahlada, među mjeračima Vrijeme, od divljih životinja lav, među pticama Garuda, među stvarima koje očišćavaju ja sam zrak, među oružnicima Rama³⁴, među ribama Makara (morski pas), među rijekama Ganga. „Ja sam početak, sredina i kraj stvorenja, među naukama znanje Atmana, među sugovornicima govor. Među slovima ja sam slovo „A“³⁵, kod složenih riječi sveza (*dvandva*), ja sam neuništivo Vrijeme. Ja sam tvorac s licem okrenutim na sve strane. Ja sam sveproždiruća smrt i izvor svega što će postati, od ženskih svojstava ja sam Slava, Sreća, Govor, Pamćenje, Mudrost, Istrajnost, Opraštanje. Među himnama Samavede ja sam Brihatsama, od stihova Gayatri³⁶, među mjesecima Margaśirsha – prvi mjesec u godini, proljeće među godišnjim vremenima. U hazardnim igrama ja sam igra s kockicama; ja sam bljesak blistavih stvari, pobjeda, odlučnost, istina istinitih: „Među sinovima Vrishni ja sam Vasudeva, među Pandavama ja sam Arjuna, među mudracima Vyasa, među pjesnicima ja sam Ušana. Ja sam šiba kojom se kažnjava, ja sam državnička mudrost onih što traže pobjedu, kod tajni ja sam šutnja, ja sam znanje onih koji znaju. Ja sam klica svih stvorenja, o Arjuna; ne postoji ništa bilo živo ili mrtvo bez mene. Nema granica mojim božanskim moćima, o Parantapa. Ovu puninu moje sile priopćio sam ti samo djelomično. Sve što je silno i dobro, lijepo i snažno, znaj da sve to potiče iz jednog dijela moga veličanstva. No zašto tebi ovo detaljno znanje, o Arjuna? Ja sam onaj koji je jednim dijelom sebe učvrstio cijeli ovaj univerzum.“

Tako završava deseto poglavlje nazvano „Vibhuti-Yoga.“

²⁹ Brihaspati je u Vedama „duh molitve“ i njemu se tamo pripisuju magijske moći.

³⁰ Aśvattha je sveto drvo, sveta smokva. Vidi XV glavu.

³¹ Kama-dhuk je mitološka krava koja u kasnijem indijskom simbolizmu predstavlja biće koje svojim mlijekom zadovoljava sve želje.

³² Nagas su bića s tijelom pola ljudskim, pola zmijskim.

³³ Ananda je čuvena mitološka zmija s mnogim glavama, na čijem tijelu leži Bog Vishnu za vrijeme onog perioda univerzuma kad se ona nalazi u snu.

³⁴ Rama (Rama-Chandra) je glavni junak drugog indijskog epa Ramayane.

³⁵ Važno je znati da se slovo "A" nalazi kao sastavni dio svih indijskih abeceda, izuzev ako je posebno drukčije obilježeno.

³⁶ Gayatri je glavni metar u indijskoj staroj poeziji. On se sastoji iz tri stope, svaka s osam slogova. Pošto se ovaj metar smatra svetim, njime je nazvana molitva bogu Savitri, koja se recitira tri puta dnevno: Tat savitur varenyam bhargo devasya dhimahi dhiya yo nah prachodayat. (R. V. III, 62, 10)

XI. POGLAVLJE

Arjuna: „Tvojom mielošću ispričao si mi ovu najvišu, mističku priču o najvišem Atmanu i time je moja umna zaslijepljenost rasturena. Jer ja sam čuo od tebe opširno postanak i. uništenje bića i tvoje nepromjenjivo veličanstvo, o Lokvanjooki! Tako, kako si Sebe ocrtao, o najviši Gospode, ja želim da promatram tvoj najviši oblik³⁷, o najviši Duše. Ako misliš da ga ja mogu sagledati, onda mi pokaži tvoju nepromjenjivu suštinu, o Yogešvara.“

Krishna: „Pogledaj, o Parta, moj stostruki i tisućstruki oblik, svaki različit i božanski, svaki različite boje i forme. Pogledaj Aditjye, Vasue, Rudre, Ašvine³⁸ i Marute; pogledaj mnoga čuda do sada neviđena. Pogledaj sada, o Gudakešo, cijeli svemir, pokretan i nepokretan, kako stoji u mome tijelu i sve ostalo što želiš vidjeti. No pošto me ne možeš svojim vlastitim očima vidjeti, ja ti darivam božansko oko; pogledaj moju božansku silu!“

Sanjaya (koji priča ovaj razgovor Krishne i Arjune), nastavlja: „Tako govoreći, veliki majstor Yoge, Hari je pokazao sinu Prithinom svoje najviše božansko obličje: s mnogobrojnim ustima i očima, s mnogobrojnim čudnim izgledima, s mnogo božanskog nakita, s raznovrsnim podignutim nebeskim oružjem, noseći na sebi nebeske vijence i odijela, pomazan božanskim mirom, sva čudesa pokazujući, beskrajni Bog, čija lica gledaju na sve strane. Ako bi se na nebu pokazao sjaj tisuću sunaca, taj sjaj bio bi sličan sjaju ovog moćnog Bića. Tamo je Arjuna, sagledao u tijelu ovog Boga nad bogovima cijeli svemir, u njegovim mnogostrukim dijelovima. Divljenjem ispunjen; s nakostriješenom kosom, on prikloni svoju glavu i s prekrizanim rukama progovori:

Arjuna: „Ja vidim u tvome tijelu sve bogove i mnoštvo različitih stvorenja, vrhovnog boga Brahmana kako sjedi na lotosovom cvijetu, sve mudrace i nebeske zmijske. Tebe vidim s mnogobrojnim rukama, tijelima, licima, očima, kako se prostiru na sve strane u beskraj! Ne mogu sagledati ni tvoj početak, ni kraj ni sredinu, o Svesilni Bože raznooblični. Ja te vidim kako nosiš dijademu, disk i tijaru u prepunom sjaju, koji blješte na sve strane i jedva razaznajem blješteći u krug kao vatra što gori i sunce, neizmjerne. Ti si za mene najviši, nepromjenjivi koga treba poznati, ti si najviša riznica ovog cijelog svemira, ti si nepromjenjivi čuvar vječitog zakona Dharme, ti si vječiti Purusha (Kozmički Duh). Vidim da si bez početka, sredine i kraja, beskrajne snage, s beskrajnim rukama, čije su oči Sunce i Mjesec, s ustima kao užarena vatra koja svojim zračenjem daje toplotu cijelom svemiru. Sav ovaj međuprostor neba i zemlje i sve četiri strane svijeta ispunjeni su tobom. Gledajući ovo tvoje strašno i čudno obličje sva tri svijeta se tresu, o Mahatmo! Ova vojska nebeskih sila prilazi Tebi; drugi sa strahopoštovanjem odaju ti hvalu sklopljenih ruku. Slava Ti! govori mnoštvo velikih mudraca i savršenih i pjevaju ti himne prepune hvale. Rudre, Aditye, Vasue, Sadye, Višve, obje Ašvini, Maruti, Ushmapi, Gandharve, Jakshe, Asuri i Siddhe gomilama

³⁷ Cijela ova pjesma je alegorija. Stoga, kada Arjuna traži da vidi „najviši oblik“ Vasudeve (Krishne) to znači da on želi poznavati razne manifestacije božanstva, kojima se on pojavljuje u fizičkom svijetu.

³⁸ Ašvini su božanski blizanci, kao u grčkoj mitologiji Dioskuri.

gledaju na Tebe s divljenjem³⁹. Gledajući Tvoje silno obličje s mnogobrojnim ustima i očima, o Mahabaho, s mnogim rukama, nogama i tijelima i oštrim zubima čitavi svjetovi se tresu, a i ja sâm. Kada pogledam kako se prostireš do samih nebesa, plamen i u raznim bojama, otvorenih usta i sjajnih velikih očiju, moj unutrašnji duh podrhtava i nemam mira ni oslonca, o Vishnu.

Gledajući tvoja usta sa zubima, slična vatri Strašnog Suda, ne mogu da prepoznam četiri strane svijeta i nemam utočišta nigdje. Vladaoče bogova, pribježište svih svjetova, smiluj se! Sinovi Dhritarashtrini i s njima mnoštvo zemaljskih vladara, Bhishma i Drona, i Sutin sin s vodnicima naših ratnika jure i ulaze u tvoje čeljusti sa strašnim zubima; neki uhvaćeni između zuba vide se i izgledaju smrvljenih glava⁴⁰. Kao što mnoge bujice rijeka žure u more, tako ovi ratnici čovječanstva bacaju se u tvoja plamena usta. Kao što leptiri s velikom brzinom ulijeću u zapaljenu vatru i propadaju, tako ovi svjetovi ulaze u tvoja usta s ogromnom brzinom i propadaju. Ti proždireš i ližeš sve svjetove unaokolo plamenim ustima; ispunjavajući cijeli svemir bljeskom, tvoj sjaj stvara strašan žar, o Vishnu. Pokaži se tko si u ovom užasnom obliku. Slava Ti, Gospodaru bogova, i budi mi milostiv! Ja bih želio da Te poznam kao Prapočetno Biće, jer ja ne razumijem tvoje pute.“

Krishna: „Ja sam Vrijeme koje u svome toku uništava svjetove, koji se otkrio i radi ovdje da uništi čovječanstvo. Izuzev tebe nijedan od ovih ratnika povrstanih u bojne redove jedan prema drugom neće ostati živ. Stoga ustani i proslavi se; pobijedi svoje neprijatelje i uživaj u prostranom kraljevstvu. Oni su već određeni za smrt od moje strane, ti budi samo oruđe za to, o Ljevoruki strijelče! Dhrona, Bhishma, Jayadrata, Karna i ostali silni ratnici su već ubijeni od Mene, stoga ih i Ti ubij. Ne žalosti se, već se bori. Ti ćeš pobijediti svoje protivnike na bojištu.“

Sanjaya: „Saslušah ove riječi Krishnine drhteći, Arjuna, noseći dijademu sklopi ruke i pokorno govoraše Krishni klanjajući se i mucajući prestrašen.“

Arjuna: „Hrishihešo! Svijet je s pravom pokrenut radošću i ljubavlju pri spomenu Tvog imena; Rakshasi bježe na sve strane svijeta iz straha i sve mnoštvo savršenih priklanjaju se Tebi. A zašto se ne bi klanjali Tebi, o Mahatmo, koji si prvi Tvorac, čak prije Brahmana samog? O beskrajni Vladaoče bogova, stanovište svemira? Ti si neuništivo Biće i Nebiće i Najviša Istina. Ti si prvi od bogova, iskonski Purusha, Ti si najviša riznica svemira, znalac i znan i najviše mjesto; Tobom je sve ispunjeno, o beskrajni! Ti si Vjetar; Yama, Agni, Mjesec, Varuna, Prajapati i praotac svijeta. I Neka je slava Tebi tisuću puta i opet neka Ti je slava! Neka ti je slava u prošlosti i u budućnosti, neka Ti je slava sa svake strane, o Svebiće! Bezgranična je tvoja moć i neizmjereno tvoje, junaštvo; Ti ispunjavaš sve, stoga si Svebiće. Ako sam što god nepristojno izgovorio misleći da si mi prijatelj i slaveći Te kao Krishnu, Yadavu ili kao druga, ne znajući Tvoje veličanstvo iz nesmotrenosti ili iz ljubavi i ako sam ma kakvo djelo učinio prema Tebi iz nepoštovanja, iz šale, bilo sâm bilo u prisustvu ljudi, ležeći; sjedeći ili jedući – za sve ovo; ja molim za oprostaj, Tebe neizmjernog. Ti si otac ovog

³⁹ U indijskoj mitologiji ima sedam vrsta duhovnih bića, kojima pripadaju i gore spomenuta: bestjelesna bića, bogovi, planetarni duhovi, anđeli; bogovi koji su nevidljivi za ljude, elementarni duhovi postali od mrtvih; utvare; Asuri, duhovi elemenata, duhovi postali od životinja i Rakshasi, demoni ili đavoli.

⁴⁰ Ove stihove treba opet razumijeti kao božansku alegoriju. Ovdje Arjuna ima viziju događaja, koji će se dogoditi u budućnosti. On vidi duhovnim očima ratnike koji će poginuti u sadašnjem ratu, kao i cijeli svemir. Kao što je ranije napomenuto, božanstvo simbolički predstavlja Vrijeme, kozmičku silu, koja u svakom eonu stvara i uništava svemir.

svijeta, pokretnog i nepokretnog, prečasn i najvažniji učitelj. Tebi nema ravnog; kako može biti veći od Tebe u trima svjetovima, o Svesilni i Nenadmašni? Stoga padajući ničice pred Tobom, ja Te pokorno molim za milost, o Gospode; kao otac sa sinom, kao prijatelj s prijateljem, kao zaljubljeni s voljenom imaj milosti. Ja sam oduševljen da vidim ono što nitko ranije nije vidio, no moje srce drhti od straha; pokaži mi isto tvoje ranije obličje, smiluj se, o Gospodaru bogova, kućo svemira. Volio bih da te vidim u istom obliku (kao nekada), s dijademom, žezlom i diskom u ruci; uzmi na se isti oblik s četiri ruke, o Sveoblično Biće tisućuruko!“

Krishna: „Iz milosti prema tebi, o Arjuna, ja sam ti otkrio svojom čarobnom silom moje najviše obličje, koje se, sastoji iz zračće svjetlosti, univerzalno, beskrajno, prapočetno, koje nitko osim tebe nije vidio. Ni studiranjem Veda ni žrtvama ni milostinjom ni djelima ni užasnim asketskim vježbama nitko me nije mogao vidjeti u takvom obliku osim tebe u ljudskom svijetu. Bez straha i s radosnim srcem pogledaj na ovo moje negdašnje obličje.“

Sanjaya: „Govoreći tako Arjuni, Vasudeva opet se pojavi u svome obličju i da bi utješio Arjuna, ispunjenog strahom Mahatma (Krishna) pojavi se opet u blagom obliku“.

Arjuna: „Gledajući ponovo tvoj blagi ljudski oblik, o Janardana, ja sam se povratio i došao sebi.“

Krishna: „To moje obličje, u kome si Me vidio, teško se može vidjeti; čak i bogovi vječito žele da me vide u tom obliku. Tako, kako si me ti video. Ja se ne dam vidjeti ni kroz Vede, ni isposništvo ni kroz milostinju ni kroz žrtvu. No nepodijeljenom predanošću mene mogu poznati i vidjeti kakav sam u istini i doći meni, o Parantapa, koji radi mene radi, tko mi je Predan i moj priklonjenik, bez sebičnosti i bez mržnje prema ijednom stvorenju, dolazi Meni, o Pandava.“

Tako završava jedanaesto poglavlje „Vishva-rupa-darshana-Yoga.“

XII. POGLAVLJE

Arjuna: „Od onih koji te obožavaju uvijek predani Yogi i od onih koji te obožavaju kao Nerazorivog i Nemanifestiranog, koji više razumije Yogu?“

Krishna: „Ja mislim da su oni sasvim na pravom Putu, čiji je um utvrđen u Meni i služe mi vječito u Yogi, čiji je duh prožet najvišom vjerom. No oni koji obožavaju. Neprolaznog, Neiskazanog, Neotkrivenog, koji je svugdje prisutan, nezamisliv, nepromjenjiv, nepokretan, vječiti i koji obuzdavajući svoja osjetila svugdje drže svoj um u ravnodušnosti, koji se raduju blagostanju svih bića – oni dolaze Meni. Vrlo veliki je napor onih čiji je um upravljen Nemanifestiranom Duhu, jer Put Nemanifestiranog Duha mučno dostižu tjelesna bića. No oni koji su odbacili sva djela u Meni i predani su i obožavaju me čistim umom s nepokolebljivom predanošću njih ja brzo podižem iz oceana zemaljskog rađanja i umiranja, o Pritha, pošto je njihov um utvrđen u Meni. Stoga uputi svoj um na Mene i neka se tvoj razum udubi u Mene; tako ćeš nesumnjivo poslije prebivati u Meni. A ako ne možeš koncentrirati čvrsto svoje misli na Mene, onda traži da Mene dobiješ Yogom služenja, o Dhananjaya. Ako nemaš snage za neprestani rad onda služi Meni; radeći samo Mene radi, ti ćeš dostići savršenstvo. Ako nemaš snage ni za ovo, onda traži pribježište u Meni, odrekni se svakog ploda svojih djela, savladan u duhu.

Jer znanje je bolje nego neprestani rad, meditacija je viša od znanja, odricanje od rezultata djela bolje nego meditacija, poslije odricanja dolazi unutrašnji mir. Tko nema mržnje ni prema jednom stvorenju, tko je prijateljski naklonjen i sažaljiv, bez samoživosti i bez sebičnosti, isti u bolu i zadovoljstvu, milostiv, uvijek zadovoljan, Yogi, obuzdana duha postojan, sa srcem i umom u Meni – tko me tako obožava on mi je drag. Onaj, od koga se svijet ne uznemiruje, a tko ne uznemiruje svijet, tko je bez nemira radosti, nestrpljenja, straha i užasavanja; bez želje, čist, vješt, nepristran, bez uzbuđenja, odričući se svake poduzetnosti – tko me tako obožava Meni je drag. Tko se ne raduje, ne mrzi, ne tuži, ne priželjkuje, tko se odrekne podjednako dobra i zla i ima pobožnosti, on mi je drag. Tko je ravnodušan prema prijatelju, isti u časti i sramu, na hladnoći i na toploti, u radosti i u muci, bez privrženosti, tko prima podjednako kuđenje i hvalu, šutljiv, zadovoljan svačim što mu se dogodi, bez zavijača, čvrsta uma, pun predanosti, on mi je drag. U istini priklonjenici koji imaju vjere i predanosti, koji služe ovoj besmrtnoj sili Dharme, o kojoj sam ti govorio, dragi su Meni.“

Tako završava dvanaesto poglavlje nazvano „Bhakti-Yoga.“

XIII. POGLAVLJE

Arjuna: „Želim da razumijem što su Prakriti i Purusha (Materija i Duh), što je „polje“, a što „Znalac polja“, a što predmet saznanja, o Keshava.“

Krishna: „Ovo tijelo zove se Kshetra, polje (jer se plodovi akcije žanju u njemu), o Kuntin Sine, Znalac polja je onaj koji ga poznaje, kažu mudraci. Znaj da sam Ja znalac polja u svima poljima, o Bharata. Prava je mudrost poznavanje polja i onoga koji poznaje polje. Što je to „polje“, kakve prirode, kojim promjenama podložno, otkuda je i što u suštini, tko je on (koji poznaje polje) i kakve su njegove moći, čuj ukratko od Mene. Mudraci su ga opjevali na razne načine u različitim svetim pjesmama, a tako isto u stihovima zvanim „Brahman-Sutra“, vrlo jasno i uvjerljivo.

Veliki elementi, Samosvijest, Razum, Nemanifestirani, deset organa⁴¹, Jedini i pet osjetilnih organa, želja, mržnja, zadovoljstvo, bol; tijelo i razbor i čvrstina – ovo ukratko označava polje zajedno s njihovim promjenama.

Smirenost, čestitost, bezazlenost, opraštanje, pravičnost, poštovanje svoga učitelja, čistoća, čvrstina, samosavladavanje, odricanje od osjetilnih predmeta, nesebičnost, spoznaja bola vezanog za rađanje, smrt, starost i bolest; nevezanost (za svijet), neovisnost od djece, žene, kuće i tome slično, neprekidna ravnodušnost misli (umna ravnoteža) u željenim i neželjenim događajima, nepromjenjiva predanost samo Meni kroz Yogu, traženje usamljenih mjesta, neuživanje u društvu ljudi, postojanost u saznanju Atmana, vizija cilja u spoznaji istine, ovo se naziva Mudrost. Sve ostalo je neznanje.

Sada ću ti objasniti predmete vrijedne spoznaje, čijom se spoznajom dostiže besmrtnost. To je bespočetni Najviši Brahman, koji se ne zove ni Biće ni Nebiće. To suštinstvo ima na sve strane ruke i noge, njemu su svugdje oči, glava i usta, koje sve čuje i stanuje u svijetu, obuhvaćajući sve. Njegova se sila zrači kroz sva osjetila, pa ipak Ono nema osjetila, nevezano je za svijet, a održava sve. Ono je bez guna⁴², pa ipak osjeća gune. Ono se nalazi u svima bićima vani i unutra, Ono je pokretno i nepokretno, zbog svoje malenkosti nedokučivo, daleko i blizu. Nerazdjeljivo Ono stanuje u stvorenjima, pa ipak kao da je razdijeljeno. Ovo Biće treba znati da je Svedržitelj, razarač i roditelj svih stvorenja. Ono je Svjetlost od Svjetlosti i iznad tame. Ono je znanje, predmet saznanja, postiže se znanjem, učvršćeno u srcima svijetu. Tako ti je ukratko izloženo „polje“, Znanje i Predmet Saznanja. Tko me obožava i ovo zna, on dostiže moje Biće.

Znaj da su i Materija i Duh bez početka i da promjene i gune potječu iz materije. Materija je pokretačka sila za stvaranje efekata i raznih djelatnosti; Purusha-Duh je uzrok postojanja zadovoljstva i bola. Jer Duh, prebivajući u materiji, hrani se gunama koje potiču iz materije; njegova vezanost za gune uzrok je rađanja u dobroj ili lošoj utrobi. Promatrač, koji dozvoljava i održava, hranilac, Veliki Gospod i Najviši Atman – tako se naziva Purusha u ovom tijelu. Tko razume na taj način Purushu i Prakriti (Duh i Materiju), zajedno s njihovim gunama, neće se ponovo roditi na svijet, u ma kakvom se položaju nalazio.

⁴¹ Prema psihologiji Samkhya-Joge, postoje deset organa: pet koji služe akciji („karmendrija“): govor, hvatanje, hod, ekskrecija i seksualna sposobnost. Drugih pet su organi razuma („budhindrija“): vid, sluh, miris, okus i opip.

⁴² Gune su funkcije ili prakvaliteti u prirodi. *Vidi raniju napomenu.*

Jedni vide Atmana dubokim razmišljanjem u sebi i kroz sebe; drugi ga saznaju naukom Samkhya-Yogom, a ostali kroz Karma-Yogu (ili putem aktivnosti). Opet drugi, koji nemaju takvo znanje, obožavaju Ga onako kako su čuli od drugih; i ako se ovi upravljaju po riječima Veda, ipak će oni prevladati smrt. Koje god živo biće se rodi, bilo pokretno bilo nepokretno, znaj da biva uslijed jedinstva Saznavatelja polja s poljem (t.j. sjedinjenjem duha i materije).

No tko vidi najvišeg Gospoda usađenog u svima bićima, koji ne propada kad ona propadaju, on je istinski vidilac. Jer videći Gospoda kako podjednako prebiva svugdje, on neće uništiti samog sebe i stoga on ide na Najvišem putu. Tko je svjestan da Prakriti – materija – obavlja sve aktivnosti, a da Atman, nije djelovatelj, on je pravi vidjelac. Tko sazna da raznovrsna bića prebivaju u Jednom i da se od Njega rasprostiru, taj odlazi Brahmanu. Pošto je Najviši Atman bez početka i bez guna, on je nepromjenjiv i ako stanuje u tijelu on niti radi niti biva okaljan. Kao što se svugdje prodirući eter zbog svoje finoće ne ukalja, tako i Atman prebivajući svugdje nije okaljan u tijelu. Kao što Sunce osvjetljava cijeli ovaj svijet, tako Stanovnik (Duh) osvjetljava cijelo ovo polje (tijelo), o Bharata. Tko pozna razliku između polja i Saznavatelja polja očima znanja i tko pozna oslobođenje bića od materije, on odlazi Najvišem.“

Tako završava trinaesto poglavlje nazvano, „Yoga razlikovanja Materije i Duha.“

XIV. POGLAVLJE

Krishna: „Opet ću ti objasniti najvišu mudrost, najvišu od svih znanja, čijim saznanjem su svi mudraci, odavde otišli najvišem savršenstvu. Postigavši ovu mudrost i pošto su postali jednodušni sa Mnom, oni se ne rađaju ponovo pri stvaranju, niti se uznemiruju pri uništenju svijeta. Moj izvor je Vječiti Brahman, u njemu Ja stavljam klicu života; otuda potiču sva bića, o Bharata. Veliki Brahman je izvor sviju stvorenja koja postaju u utrobama, Ja sam otac koji oploduje.

Sattva, Rajas i Tamas⁴³ su gune, postale iz materije (prakriti); one vežu u tijelu nepromjenjivog stanovnika tijela, o Mahabaho. Od ovih Sattva je zbog svoje čistoće svijetla i nepomućena i veže ga dodirrom zadovoljsva i znanja, o Bezgrešni. Znaj da je Rajas u suštini strast i da je postala iz želje (za životom) i osjetilnih sklonosti; ona veže stanovnika tijela okovima djela. Znaj da Tama postaje od neznanja i da obmanjuje sve stanovnike tijela; ona veže nerazumnošću i uspavanošću, o Bharata. Sattva veže za zadovoljstva, Rajas za djela, o Bharata; a Tamas, pomračujući znanje, veže za nerazumnost. Sattva postaje kad prevlada nad strašću i mrakom; Rajas se javlja kad prevlada nad dobrotom i mrakom; Tamas postaje čim prevlada nad dobrotom i strašću.

Kada svjetlost znanja prodre kroz sva osjetilna vrata, onda se može znati da prevladava Sattva. Požuda; aktivnost, ulaženje u posao; nemir, žudnja – sve ovo se rađa kada se Rajas uvećala; o kralju Bharata. Kada Tamas prevlada, onda se rađa mrak, neaktivnost, nerazumnost, umna zaslijepljenost. Kada se nosilac tijela raspadne; pošto je prevladala Dobrota, on odlazi u ničim neukaljano kraljevstvo najmudrijih. No ako netko umre pod vlašću Strasti, on se ponovo rađa među ljudima vezanim za djela; ako li pak umre pod vlašću Mraka, on se rađa u utrobi bezumnih. Za dobro učinjeno djelo kaže se da ima osobinu Sattva, da je čisto; plod strasti je bol, a plod mraka je neznanje. Iz dobrote potiče mudrost, iz strasti se rađa požuda, iz mraka postaje nerazumnost i umna zaslijepljenost, a tako isto i neznanje. Predani dobru idu gore, a ogrezli u strasti idu u sredinu dok oni što žive pod utjecajem najniže gune – Mraka – odlaze dolje. Kada mudrac sazna da ne postoji nijedan drugi agens osim guna i zna da postoji Viši od guna, on dolazi mome Biću. Stanovnik tijela, uzdignuvši se iznad ovih triju guna, iz kojih je postalo tijelo, oslobođen od rođenja, smrti, starosti i bola, dostiže besmrtnost.“

Arjuna: „Koje osobine odlikuju čovjeka koji se uzdignuo iznad triju guna, o Gospode? Kakvog je vladanja i kako se može uzdići iznad triju guna?“

Krishna: „Tko ne mrzi prosvjetljenje, aktivnost, pa i samu vanjsku energiju kada se s njima susretne, a ne želi ih kada ove ne djeluju; onaj tko je ravnodušan i ne uznemiravaju ga gune, tko stoji po strani, znajući da su to gune koje se kreću; tko je isti u bolu i zadovoljstvu; samopouzdan, za koga je: isto zemlja, kamen i zlato, tko je isti prema voljenom i omrznutom, mudar, ravnodušan u pohvali i kuđenju; tko je isti u

⁴³ Prema učenju filozofije „Samkhya“, Materija ili Priroda (Prakriti, Pradhana, Avyakta) je vječita supstanca cijelog svemira. Ta univerzalna materija ima tri Gune, prakvaliteta ili atributa. Prema tome su gune neka vrsta determinirajućih stanja za objektivno i subjektivno iskustvo. Zbog svojih determinirajućih osobina u svijetu gune se zovu: Sattva (dobrota, istina, pravo biće), Rajas (emocija, kretanje, strasti) i Tamas (mrak, ravnodušnost, inercija). Ove gune se nalaze u svima prirodnim manifestacijama u različitim razmjerima, što determinira dotičan karakter izvjesnog bića ili stvari. Još bi se ove „gune“ mogle približno prevesti na europsko shvaćanje, ako uzmemo da sattva znači harmoniju ili ravnotežu, rajas kretanje ili energiju, a tamas inerciju (usp. Samkhya–Karika 11–15).

časti i nemilosti, tko se ponaša podjednako prema prijatelju i neprijatelju, tko se odrekao svakog aktivnog rada – za takvog čovjeka se kaže da se uzdigao nad gunama. Tko mene obožava s nepokolebljivom Bhakti-Yogom i koji se uzdigao iznad triju guna on je sposoban sjediniti se s Brahmanom. Jer ja sam osnova neumrlog i nepromjenjivog Brahmana, vječitog zakona Dharme i savršenog blaženstva.“

Tako završava četrnaesto poglavlje nazvano „Guna-traja-Vibhaga-Yoga.“

XV. POGLAVLJE

Krishna: „Kažu da je korijen Drveta Života (Aśhvatta)⁴⁴ korijen gore, a grane povijene dolje. Njegovi listovi su svete pjesme; onaj koji to razumije zove se vedoznalac. Njegove grane šire se i gore i dolje, hranjene gunama i sastoje se iz predmeta osjetilnih opažanja. Iz korijena (prauzroka bića) one se pružaju dolje do u sami ljudski rod, tjerane ljudskim djelima. Na zemlji se ne vidi ni obim, ni oblik ovog drveta, niti njegov početak ili kraj. Samo onaj koji ovo Drvo Života s nabujalim korijenom presiječe ostrim nožem bezstrašća može ispitivati Put, s koga se ljudi nikada više ne vraćaju. On dostiže iskonskog Purushu – Duha – iz koga potiče prastara stvaralačka energija.

Oni koji su bez gordosti i uobraženosti i koji su savladali privrženost za svijet i stalno prebivaju u svemirskom duhu oni samo koji su se oslobodili od osjetilnih želja i od suprotnosti, zvanih zadovoljstvo i bol – oni samo mogu dostignuti ovaj nepromjenjivi Put, bez zablude.

To najviše moje obitavalište ne obasjava ni Sunce ni Mjesec, niti vatra; dospjevši do njega jedanput, ljudi se ne vraćaju natrag. Jedan nepromjenljivi dio Mene je ono što postoji u individualnim dušama; on privlači sebi pet osjetila i razum, koji pripadaju materiji. Kada On, kao gospodar, primi tijelo i izađe odatle, on odnosi sa sobom ovih pet osjetila, kao što vjetar diže mirise s njihovih ležišta. Budući gospodar nad osjetilom sluha, vida, opipa, okusa, mirisa i uma, on sam uživa u osjetilnim predmetima. Bilo da on izlazi ili ostaje, ili strada, ljudi opsjednuti nestvarnošću ne vide Njega; okruženog gunama; vide ga samo znanooki.

Yogiji koji idu Njemu, nalaze Ga kako počiva u samom njihovom biću; ljudi nesavršena duha i nerazumnici, i ako streme, ne vide Ga.

Znaj da svjetlost Sunca, koja cijeli svijet obasjava, sjaj Mjeseca i vatre pripada Meni. Prodirući u Zemlju, ja održavam sva stvorenja mojom životvornom silom; kao sočni korijen Soma⁴⁵, ja hranim sve biljke. Postavši Vaiśvanara; svuda prodirući oganj, Ja ulazim u tijela živih bića; izdisanjem i udisanjem Ja pripremam četiri vrste hrane. Ja se nalazim u srcima sviju; od Mene potiče pamćenje, znanje i razum. Mene mogu poznati kroz Vede, ja sam tvorac Vedante i vedoznalac.

U svijetu postoje dvije Purushe, suštine: fenomen i noumen. Promjenjivu suštinu čine sva bića, nepromjenljiva se zove Kutasta. Ali postoji još jedno, najviše biće, zvano Paramatman, koje prožima i održava trostruki svijet kao vječiti gospodar. No pošto sam Ja iznad promjenjivog i viši od nepromjenjivog, Mene veličaju u svijetu i kroz Vede kao Purushottamu, najviše Biće. Tko mene u ovom svijetu, bez zablude, shvati kao najvišeg Duha, Purushottamu, on je sveznalac i obožava Me cjelokupnim svojim bićem, o Bharata.

To je to najtajanstvenije znanje, koju sam ti otkrio, o Bezgrešni; tko ga razumije, on postaje mudrac i dostiže savršenstvo, o Bharata.“

⁴⁴ Ova usporedba svijeta s drvetom Aśhvatta (*Ficus religiosa*) nalazi se i u Kata Upanishadi. (II, 3, 1. i VI, 1). Ono simbolički predstavlja vječiti krug rađanja i umiranja – samsara. Grane predstavljaju raznovrsna bića i fizički svijet. Zato se i kaže ovdje: „njegove grane povijaju se gore i dolje“.

⁴⁵ Soma je opojni sok jedne naročite vrste planinske biljke, koja se upotrebljava u vedskom ceremonijalu. Kao i u elevsinskim misterijama ona proizvodi ekstatičko stanje. U brahmanama ova biljka je identificirana s Mjesecom, koji hrani bogove i koji svojom vlagom održava bilje na zemlji.

Tako završava petnaesto poglavlje zvano „Purushotama-Yoga.“

XVI. POGLAVLJE

Krishna: „Neustrašivost, čistoća srca, spoznaja; predanost, postojanost, darežljivost, samoobuzdanje, žrtva, studija Veda, askeza, pravičnost; nezloba, istina, nenaprasitost, odricanje, smirenost, sažaljivost prema stvorenjima, nemanja požude, blagost, skromnost, istrajnost, energija, strpljenje, čvrstina, trezvenost, bezazlenost, neisticanje: sve ove osobine su dar onih koji su rođeni za božansku sudbinu.

Lukavstvo, gordost, uobraženost, ljutina, grubost i neznanje nalaze se u onome koji je rođen da ima demonsku sudbinu. Božanska sudbina vodi iskupljenju, demonska osjetilnim okovima. Ne jadikuj, o sine Pandu, ti si rođen za božansku sudbinu. U ovome svijetu ima dvije vrste stvorenja: božanski i drugi demonski. Stvorenja božanskog reda su ti opširno ocrtana, a sada čuj o demonskom redu.

Demonski ljudi ne znaju što treba raditi niti što ne treba raditi. U njima se ne nalazi čistoća, niti dobro vladanje, niti istina. Oni tvrde da je svemir bez istine, bez osnove, bez Boga, da se ona nije razvila postepeno, i da njen uzrok nije ništa drugo već želja. Pokvarena duha, slaboumni, surovi u djelima – svi ovi koji se drže ovog vjerovanja rađaju se kao neprijatelji na propast svijeta. Odani nezajazljivoj želji, ispunjeni licemjerjem, gordošću i požudom, oni se u svojoj zaslijepljenosti drže uvijek lažnih uvjerenja i odaju se prljavim ceremonijama. Oslanjajući se na loše misli koje vode propasti i predajući se osjetilnom uživanju, oni su uvjereni da je to sve. Vezani stotinama veza nadanja, znajući samo za požudu i ljutnju, oni traže bezobzirno da nagomilaju bogatstva radi zadovoljenja svojih želja.

Ovu sam želju danas postigao, onu drugu nadam se da postignem; ovo je moje bogatstvo i ono će tako isto biti moje. Ovoga sam neprijatelja uništio i druge ću tako isto uništiti; ja sam gospodar i uživam, ja sam savršen, jak i sretan, ja sam bogat i otmjen; tko je drugi ravan meni? Ja ću prinijeti žrtve i dati milostinju. Ja hoću uživati – tako oni govore, zaslijepljeni neznanjem.

Zaluđeni raznim mislima, upleteni u mreže zablude, odani osjetilnim uživanjima, oni propadaju u mračni pakao. Samohvalisavci, uporni, ispunjeni gordošću i opijeni bogatstvom, oni prinose žrtve samo po imenu, lažne i koje ne odgovaraju propisima. Predajući se sebičnosti, sili, gordosti, požudi i ljutini, oni me mrze u svome tijelu, kao i u tuđim tijelima. Ove nevaljalce, najpokvarenije među ljudima, surove i niske, ja bez prestanka šaljem na njihov put kroz život u demonsku utrobu. Pali u demonsku utrobu, zaslijepljeni iz jednog rođenja u drugo, oni Me nikada ne dostižu, o Kuntin sine i idu odatle najnižem putu.

Trostruka su vrata pakla, koja razaraju dušu, a to su: želja, ljutina i požuda; svaki čovjek treba da se odrekne ovih triju. I onaj čovjek koji se oslobodi ovih trostrukih vratiju mraka stvara samom sebi blaženstvo i odlazi najvišem cilju. Onaj pak koji slijedi svoje prohtjeve i koji je odbacio propise svetih knjiga, ne može postići savršenstvo, niti sreću, niti najviši cilj. Stoga neka Svete Knjige (Śastre) budu tvoje mjerilo za raspoznavanje dobra i zla. Znajući što propisuju Svete Knjige ti trebaš raditi u ovom svijetu.“

Tako završava šesnaesta poglavlje nazvano „Razlikovanje božanske i demonske sudbe“.

XVII. POGLAVLJE

Arjuna: „No kakav je položaj, onih koji su odbacili propise Zakonskih Knjiga (Śastre), a prinose žrtve s puno vjere, o Krishna? Prebivaju li oni u dobroti, strasti ili tami?⁴⁶

Trostruka je Vjera⁴⁷ tjelesnih bića i ona potiče iz njihove prirode; njihovo biće pripada ili Dobroti, ili Strasti, ili Mraku. Sada čuj o tome Vjera odgovara prirodi svakog stvorenja, o Bharata. Čovjek se sastoji iz vjere: kakva je njegova Vjera, takav je i on. Dobri ljudi obožavaju bogove, strasni ljudi obožavaju polubogove i demone; ostali, predani mraku, obožavaju duhove umrlih i množinu zemaljskih duhova. Oni ljudi koji vrše strahovite asketske vježbe koje nisu propisane u Zakonskim Knjigama, a zadojeni su licemjerjem i sebičnošću i ispunjeni silom svojih strasti i želja – ovi bezumnici muče sakupljene elemente tijela i Mene koji stojim u njihovim tijelima. Znaj da ovi imaju demonske namjere.

Ima tri vrste hrane koja je svakom ugodna; ima također tri vrste žrtava, isposništva i darova. Čuj po čemu se razlikuju. Ljudi koji se nalaze u stanju „sattva“ vole hranu koja je sočna i ima ulja, čvrsta i srdačna, takvu hranu koja povećava život, čistoću, snagu, zdravlje, zadovoljstvo i radost. Ljudi koji se nalaze u stanju „rajas“ vole onu hranu koja je gorka, kisela, slana, suviše ljuta, oštra, sirova i vrela koja pričinjava bol, tugu i bolest. Hrana koja se ustajala, koja je izgubila svježinu, koja smrdi, kao i ostaci hrane nepodobne za žrtvu takva je hrana prijatna ljudima koji se nalaze u stanju tamasa.

Ona žrtva koju obavljaju ljudi prema propisima (Veda) ne želeći nagradu za to, ti su svjesni da se žrtva mora obaviti. Znaj, o najbolji iz plemena Bharata, da ona žrtva koja se vrši s obzirom na nagradu, ili iz licemjerja, takva žrtva ima osobine Rajagune. Ona žrtva koja se ne prinosi po propisima, bez darivanja hrane i bez mantr (tajanstvenih molitava), bez darova i bez vjere, pripada Tamoguni. Odavanje počasti bogovima, Brahminima, učiteljima, mudracima; čistoća, pravičnost, nevinost, i nezloba zove se tjelesna askeza. Govor koji ne prouzrokuje uzbuđenje i koji je istinit, ugodan i koristan; isto tako recitiranje svetih knjiga jest askeza govora. Vedrina uma, blagost, šutnja, samosavladvanje i čistoća srca jest umna askeza. Ova trostruka askeza, koju ljudi ispunjavaju s najvišom vjerom i predanošću, ne želeći nagradu, ima osobinu Sattve. Askeza, koja se vrši s licemjerjem radi visokog uvažavanja, divljenja i poštovanja, ima osobinu Rajasa; ona je nestalna i nesigurna.

Askeza koja se poduzima iz zaslijepljenog uvjerenja s umrtvljivanjem sebe ili da bi nekog upropastili pripada prirodi Tamasa. Dar koji se daje kao dužnost onome koji isti može vratiti, na pravom mjestu, u pravo vrijeme i pravom licu – takav dar ima osobine Sattva. No onaj dar koji se čini radi vraćanja ili s obzirom na buduću nagradu ili se daje teška srca smatra se da pripada prirodi Rajas. Onaj dar koji se daje na nezgodnom

⁴⁶ To jest kojoj od triju guna (sattva, rajas i tamasa) oni pripadaju.

⁴⁷ Vjera u sanskritskom je Śraddha. Pri tom treba imati na umu da smisao pojedinih filozofskih i teoloških termina u sanskritskom jeziku nije dovoljno preciziran. Riječi imaju mnogo dublje značenje no što im mi pridajemo. Otuda neophodnost mnogobrojnih komentara u Indiji za razumijevanje djela književno-filozofskog sadržaja. Jedna ista riječ može značiti u istom tekstu dvije ili tri različite stvari. Tako *svabhāva* znači „svoje biće“ u užem smislu i prirodu u širem smislu riječi. Śraddha „Vjera“ je prvenstveno fizičko stanje, koje dolazi kao rezultat prirode (svabhāva) jedne individue, u kojoj su determinirane iskustvom sve njene fizičke i umne sposobnosti.

mjestu, u nepravo vrijeme i nepravoj osobi, s podcjenjivanjem ili s prezirom ima osobine Tamas.

*Om, Tat, Sat*⁴⁸ jest trostruka definicija Brahmana; ovime su u prastaro doba ustanovljeni Brahmini, Vede i žrtve. Stoga, izgovarajući riječ *Om*, brahmoznalci počinju žrtve, milostinju i askezu, kao što je propisano u Vedama. Izgovarajući riječ *Tat*, oni koji teže oslobođenju prakticiraju različite žrtve, askezu i milostinju, bez obzira na nagradu. Riječ *Sat* upotrebljava se u smislu bivanja i dobrote; osim toga riječ *Sat* se izgovara pri obavljanju nekog dobrog djela, o Pritha. Predanost žrtvovanju, askezi i davanju milostinje isto tako se naziva *Sat*, kao i djela koja se poduzimaju u tom cilju označuju se kao *Sat*. Što god je učinjeno bez vjere, bilo žrtva, dar, askeza ili ma kakvo drugo djelo zove se Asat (nestvarno, ne-biće) i ništavno je kako na ovom svijetu, tako i u budućem.“

Svršetak sedamnaestog poglavlja zvanog „Trostruka podjela Vjere.“

⁴⁸ Om (Aum) je sveta riječ, kojom se počinje svaki posao u Indiji, a naročito svako čitanje svetih knjiga. Ta riječ u isto vrijeme simbolički predstavlja trostruku aktivnost Brahmana, kao i cijeli svemir u sadašnjosti, prošlosti i budućnosti. O tome naročito govori *Mandukya Upanishada*: Riječ Tat označava Apsolutnog Brahmana, kao što se vidi iz poznate fraze: *Tat tvam asi*. („Ti si sâm to.“). *Sat* znači „sušti“, „istinski“, „dobar“, i najzad „Biće“, ono što ima realnu egzistenciju. Suprotno ovome je asat, „nebiće“.

XVIII. POGLAVLJE

Arjuna: „Želim saznati, o Mahabaho, suštinu samopouzdanja i uzdržavanja, o Hrishikešo, ukrotitelju Kešina.“

Krishna: „Pod samim obuzdavanjem mudraci razumiju odbacivanje djela, čiji je pokretač želja za nagradom; odricanje ploda svake akcije prosvijetljeni nazivaju uzdržavanje. Jedni mudraci uče da se treba odreći djelatnosti kao zla; drugi kažu da se ne treba odricati žrtve, davanja milostinje i askeze. Čuj sada moju odluku o ovome predmetu, o najbolji iz plemena Bharata, jer se uzdržavanje veliča kao trostruko, tigre među ljudima!

Čovjek se ne treba uzdržavati od prinošenja žrtava, davanja milostinje i askeze, ali treba da ih vrši istinski; žrtva, davanje milostinje i askeza očišćuje mudraca. No i ova djela treba obavljati odbacivši privrženost i nagradu; ovo je moje odlučno i najviše učenje, o Parta. Ali nije svrsishodno odreći se zakonom propisanih dužnosti; odricanje svojih dužnosti iz puke zaslijepljenosti pripada mraku. Ako se netko uzdržava od vršenja svojih dužnosti uslijed straha od fizičkog bola, njegovo uzdržavanje ima osobinu „rajas“ i ovim odricanjem ne dobiva nagradu. A kada čovjek ispunjava jedno propisano djelo smatrajući to kao svoju dužnost, a nije vezan za svijet i nagradu, takvo se uzdržavanje zove „sattva“, o Arjuna. Tko ne izbjegava neugodne dužnosti, a ne naginje ugodnim dužnostima, znači da je prožet osobinom sattve, da je prosvijetljen, oslobođen sumnje i da je Sannyasin. Jer dokle god je čovjek vezan tijelom ne može potpuno napustiti aktivnost; no onaj koji se odrekne svakog ploda rada zove se Sannyasin.

Trostruki je plod aktivnosti – neugodan, ugodan i pomiješan – koji prati poslije smrti one što se nisu odrekli; ali nikada ne prati one koji su se odrekli plodova rada. Nauči se od mene, o Mahabaho, da prema učenju Samkhya ima pet uzroka, koji su preduvjet svake aktivnosti: položaj, vršilac; razni organi i mnogostruke aktivnosti i Sudbina. Ovo su pet uzroka svake aktivnosti, propisane ili ne, koje čovjek vrši bilo tijelom, riječima ili mislima. Pošto je ovo činjenica, onaj koji uslijed nesavršenog znanja nalazi da je njegov čist Atman djelovatelj, on ne vidi u svojoj ludosti. Onaj, čiji je duh bez sebičnosti, a um nije pomračen – takav čovjek ako uništi i cijeli ovaj svijet, on nije ubojica i nije vezan. Saznanje, stvar koju treba znati i znalac jeste trostruka pobuda za rad; oruđe aktivnosti⁴⁹, akcija i djelatelj sačinjavaju trostruku osnovicu akcije. Znanje, aktivnost i radnik objašnjeni su u nauci o gunama kao da mogu biti trostruki i prema njihovim različitim gunama; sada slušaj redom.⁵⁰

Znaj da ono znanje kojim čovjek vidi u svima bićima jednu nepromjenjivu suštinu, nerazdjeljivu u razdijeljenom, potiče iz osobine „sattva“. Ono znanje s kojim čovjek misli da vidi u svima stvorenjima diferencirane razne osobine bića – znaj da to znanje potiče iz osobine „rajas.“ A ono znanje, koje shvaća jedan efekt kao da je cjelina, ne gledajući na uzrok, ne vidi istinski princip sveg bivanja, i jednostrano je – takvo znanje dolazi od prirode „tamas“. Čovjek koji je duhovno slobodan i nije hvalisavac, koji je obdaren postojanošću i energijom, ravnodušan u uspjehu i neuspjehu – takav radnik je satvičke prirode. Onaj pak čovjek koji je strastan i žudi za rezultatom djela, požudan, u suštini zao i nečastan, podložen radosti i žalosti – za takvog se kaže da ima prirodu

⁴⁹ Karanam u Logici znači *causa instrumentalis*.

⁵⁰ Vidi primjedbu o gunama u početku XIV glave.

„rajas“. Čovjek koji ne vlada sobom, koji je prostak, tvrdoglav, prijetvoran, zao, lijen, malodušan i oklijeva pripada prirodi „tamas“.

Sada čuj, o Dhananjaya, trostruku podjelu intelekta i energije, prema gunama, koje ću ti izložiti iscrpno i pojedinačno. Onaj intelekt pripada guni sattva, koji zna pravo vrijeme kad treba početi, kada prestati, koji zna što treba a što ne treba učiniti, koji zna uzrok straha i nestraha, ropstvo i iskupljenje – takav intelekt potiče iz sattve. Onaj, pak, intelekt koji pogrešno razumije zakon Dharme i bezakonje, što treba učiniti, a što ne treba – takav intelekt ima osobine rajas. Intelekt, obavijen mrakom, koji drži bezakonje za zakon Dharme i sve stvari vidi izopačeno pripada guni tamas.

Ona energija kojom čovjek drži u svojoj vlasti aktivnosti uma, daha (prana) i osjetilnih organa nepokolebljivom Yogom pripada prirodi zvanoj „sattva“. Ona pak energija kojom čovjek naginje Dharmi, zadovoljstvu i bogatstvu i kojom čovjek neprestano priželjkuje nagradu pripada prirodi „rajas.“ A ona energija koja vezuje čovjeka za uspavanost, strah, brigu, očajanje i nerazumnost potiče od prirode mraka (tamas).

Čuj sada učenje o trostrukom zadovoljstvu, o vladaoče plemena Bharata, koje čestom upotrebom donosi čovjeku radost i znači kraj bola. Ona radost, koja je u početku kao otrov, a na kraju slična ambroziji zove se „sattva“ i postaje od čistoće ljudskog uma i duše. Radost, koja postaje uslijed veza osjetila s osjetilnim predmetima, u početku kao ambrozija, a na kraju kao otrov, poznata je kao „rajas.“ Ona radost, koja s početka i u svom toku pomračuje Atmana (Duh) i potiče iz uspavanosti, lijenosti i nerazumnosti – takva radost pripada mraku (tamas). Ne postoji ni jedno biće na zemlji; bilo na nebu među bogovima, koje je izuzeto od ovih guna, postalih od pramaterije.

Različite su dužnosti Brahmina, Kšatrije, Vaišye i Šudre, o Paranatapa, koje su im dodijeljene prema gunama i pripadnim sklonostima. Dužnosti jednog Brahmina, koje potiču iz njegove prirode su sljedeće: mirnoća, samoobuzdanost, askeza, čistoća, strpljenje i pravičnost, znanje, spoznaja istine i vjera. Urođene dužnosti kaste Kšatrija (ratničke) sastoje se u junaštvu, srčanosti, postojanosti, vještini, istrajnosti u borbi, izdašnosti i vladarskoj sposobnosti. Obrađivanje zemlje, uzgoj stoke i trgovina su urođene dužnosti kaste Vaišya. Prirodne dužnosti Šudre (robova) su služenje i poslušnost. Čovjek, zadovoljan svojom sudbinom dostiže savršenstvo. Čuj kako on dostiže savršenstvo, kada je predan svome zadatku.

Ako čovjek poštuje Onoga, koji je iznad svih bića i koji ispunjava cijeli svemir, a obavlja svoje dužnosti, on dostiže savršenstvo. Bolje je ispunjavati svoju Dharmu (urođeni zakon) bez naročitog isticanja, nego obavljati tuđe dužnosti s uspjehom. Obavljajući svoju dužnost, dodijeljenu mu prirodom, on ne pada u grijeh. Dužnosti za koje je čovjek rođen, ne smiju biti zanemarene, makar bile i niske, jer je svaka aktivnost obavijena nesavršenstvom, kao vatra dimom. Čiji razum nije vezan za svijet i tko je sebe savladao, u kome su sve želje iščezle, dostiže najviše savršenstvo i spasenje samoodricanjem. Čuj sada kratko kako onaj, što je dostigao savršenstvo, dolazi samom Brahmanu – najvišem temelju mudrosti, o Kaunteya.

Obdaren očišćenim razumom, obuzdavajući sebe čvrstinom, odbacivši zvuk i ostale osjetilne utiske, odstranivši strast i mržnju; tražeći samoću, jedući malo, vladajući svojim govorom, tijelom i umom, neprestano predan dubokoj meditaciji, dostignuvši bezstrasnost, bez sebičnosti, nasilja, gordosti, želje, ljutine, bez ičega svoga, umiren – takav čovjek dostiže Brahmana. Pošto je postao Brahman, vedra duha, on ne tuži i ne

želi: ravnodušan prema svim stvorenjima, on je savršeno predan meni kao Najvišem. Kroz savršenu predanost on Me poznaje u istini tko sam Ja; zatim poznajući me istinski, on brzo ulazi u moje Biće. Ispunjavajući neprestano sve dužnosti, našavši pribježište u Meni, on dostiže mojom milošću vječito nepromjenjivo obitavalište. Odbacivši svojim umom sva djela na Mene, predaj se Meni kao Najvišem; pribjegavši Yogi kroz razum, neka tvoje misli budu uvijek u Meni. Misleći na Mene, ti ćeš mojom milošću savladati sve teškoće; no ako iz sebičnosti Me ne poslušáš, bit ćeš potpuno izgubljen. Ako misliš, ogrezao u sebičnosti, da ne ratuješ, onda je ova tvoja odluka uzaludna, jer će te tvoja priroda primorati. Vezan dužnošću, koja potiče iz tvoje vlastite prirode, ono što uslijed zaslijepljenosti ne želiš činiti, morat ćeš raditi i protiv svoje volje. Gospod prebiva u srcima svih bića i svojom magijskom silom okreće sva stvorenja, kao da su učvršćena na lončarskom kolu, o Arjuna.

Traži pribježište u njemu cijelim svojim bićem, o Bharata; njegovom milošću ti ćeš zadobiti najviši mir i vječito prebivalište. Tako sam ti izložio najtajanstvenije od tajnih znanja; razmisli o svemu ovome i radi kako hoćeš. Čuj još jedanput moje najviše riječi, od svih najdublje; ja te veoma volim, zato ću reći što služi tvome spasenju. Misli na mene, budi moj priklonjenik. Žrtvuj se Meni i poštuj me. Tako ćeš, Meni doći, ja ti u istini obećavam, jer te volim. Ostavi sve zakonske propise i traži pribježište u Meni, ja ću te osloboditi od svih zala; ne žalosti se! Ove riječi ne smeš kazati nikome tko nije isposnik, tko nije pobožan i poslušan i nikome tko zlo govori o Meni. A onaj tko najvišu ovu tajnu bude govorio samo onima koji su mi predani, taj pokazuje najviše poštovanje, i on će nesumnjivo doći Meni. Nijedan od ljudi neće mi biti miliji od njega, i nitko na zemlji neće biti više voljen. I onaj tko bude studirao ovaj naš sveti dijalog, on mi prinosi na žrtvu svoje znanje; takvo je moje mišljenje. Čak i onaj čovjek koji pobožno i bez zlobe samo sluša ovo, biće oslobođen i (spašen) i ući u kraljevstvo pravednika. Jesi li čuo ovo s potpuno čvrstim umom, o Pritha? Je li tvoj mrak neznanja iščezao, o Dhananjaya?“

Arjuna: „Moja zaslijepljenost je iščezla, tvojom milošću ja sam primio znanje, o Vječni; ja čvrsto stojim, oslobođen sumnje, ja ću raditi po tvojim riječima.“

Sanjaya (koji priča ovaj dijalog): „Tako sam ja čuo ovaj divan razgovor između Vasudeve, i velikodušnog sina Prithe, tako da mi se kosa dizala u vis. Milošću mudraca Vyase ja sam čuo ovu najvišu tajnu od Krishne, koju je ovaj Gospodar Znanja o Yogi sam izgovorio, o kralju. Kad god se sjetim ovog divnog i svetog razgovora Kešave i Arjune, mene obuzima radost. I kad god se sjetim tog veličanstvenog lika Harija, mene obuzima neiskazano divljenje i radujem se, o kralju. Na čijoj se strani nalazi Krishna – Gospodar Yoge – i Parta, strijelac, tako je blagostanje, pobjeda i sreća. Tako ja mislim.“

Svršetak osamnaestog poglavlja, zvanog „Moksha-Sannyasa-Yoga.“